

НБ ОНУ имени Мечникова

ДЕШЕВА БІБЛІОТЕКА
КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

~~89179-2.~~

~~У.45.л.~~

ЛІСОВА ПІСНЯ

ДРАМА-ФЕЄРІЯ В 3-х ДІЯХ

8796.

Ведуча Євгенія
Лікарка Зерова

С Я Й В О

Бібліографічний опис цього видання розміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших публікаціях Української Книжкової Палати.

ДЕСЯТА
Друкарня Трансдруку
імені Леніна
Золотоверхівська, 11.

СПИС ДІЯЧІВ „ЛІСОВОЇ ПІСНІ“

ПРОЛОГ:

„Той, що греблі рве“.
Потерчата (двоє).
Русалка.
Водяник.

Мавка.
Русалка Польова.
Килина.
Русалка.
„Той, що в скалі
сидить“.

ДІЯ І.

Дядько Лев.
Лукаш.
Русалка.
Лісовик.
Мавка.
Перелесник.
Пропасниця (без мови).
Потерчата.
Куць.

Перелесник.

ДІЯ ІІІ.

ДІЯ ІІ.
Мати Лукашева.
Лукаш.
Дядько Лев.

Мавка.
Лісовик.
Куць
Злидні.
Мати Лукашева.
Килина.
Хлопчик.
Лукаш.
Діти Килинині (без
мови)
Доля.
Перелесник.

ПРОЛОГ

Старезний, густий, предковичний ліс на Волині. Посеред ліса простора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину—то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка. Струмок той вибігає з гущавини ліса, впадає в озеро, потім по другім боці озера, знов витікає і губиться в хатках. Само озеро тиховоде, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині.—Містина вся дика, таємнича, але не понура,—повна ніжноі, задумливої польської краси.—Провесна. По узліссі і на галяві зеленіє перший ряс і цвітуть проліски та сон-трава. Деревя ще безлисті, але вкриті бростю, що от-от має розкритись. На озері туман то лежить пеленою, то хвилює од вітру, то розривається, одкриваючи блідо-блакитну воду.—Влісі щось загомоніло, струмок зашумував, забренів, і вкупі з його водами з ліса вибіг „Той, що греблі рве“—молодий, дуже білявий, синьоокий, з буйними і разом плавакими рухами; одежа на йому міниться барвами, від каламутно-жовтої до ясно-блакитної, і поблискує гострими золотистими іскрами. Кинувшись з потока в озеро, він починає кружати по плесі, хвилюючи його сонну воду; туман розбігається, вода синішає.

„Той, що греблі рве“.

З гір на долину
біжу, стрибаю, рину!
Місточки збиваю,
всі гребельки зриваю,
всі гатки, всі запруди,
що загатили люди,

бо весняна вода,
як воля молода!

[Хвилює воду ще більше, поринає і виринає, мов шукаючи чогось у воді].

Потерчата [двоє маленьких, бліденьких діток у біленьких сорочечках виринають з-поміж латаття],

1. Чого ти тут блудиш?
2. Чого зо сну нас будиш?

1. Нас матуся положила,
і мнякенько постелила,
бо на ріння, на каміння
настелила баговіння,
і лататтям покривала,
і тихенько заспівала:
„Люлі-люлі-люлята,
засніть, мої малята!“

2. Чого-ж ти тут шугаєш?
1. Кого ти тут шукаєш?

„Той, що греблі рве“.

Тую Русалку,
що покохав я змалку,
бо водяній царівні
нема на світі рівні!
Збігав я гори,
доли, яри, ізвори,—
милішої коханки
нема від озерянки.
Зіб'ю всю вашу воду,
таки знайду ту вроду!
[Бурно мутьть воду].

Потерчата. Ой леле! не нуртуй!
Хатинки не руйнуй!
Печера в нас маленька,

що збудувала ненька.
Убога наша хатка,
бо в нас немає татка...

[Чіпляються йому за руки, благаючи].

Ми спустимось на дно,
де темно, холодно,
на дні лежить рибалка,
над ним сидить Русалка...

„Той, що греблі рве“.

Нехай його покине!
Нехай до мене зрине!

[Потерчата поринають в озеро].

Виплинь-же мила!!

[Русалка випливає і знадливо всміхається, радісно складаючи долоні. На ній два вінки, один більший, зелений, другий маленький, як коронка, перловий, з-під нього спадає серпанок].

Русалка. Се ти, мій чарівниченьку?!

„Той, що греблі рве“ [грізно].

Що ти робила?

Русалка [кидається немов до нього, але пропливає далі, минаючи його].

Я марила всю ніченьку
про тебе, мій паниченьку!
Ронила сльози дрібнії,
збирала в кінви срібнії,
без любої розмовоньки
сповнила вщерть коновоньки...

[Сплескує руками, розкриває обійми, знов кидається до нього і знов минає].

Ось кинь на дно червінця,
поллються черезвінця! [Дзвінко сміється]

„Той, що греблі рве“ [з'їдливо].

То се й у вас в болоті
кохаються у злоті?

[Русалка наближається до нього, він круто одвертається від неї, виром закрутивши воду].

Найкраще для Русалки
сидіти край рибалки,
глядіти неборака
від сома та від рака,
щоб не відгризли чуба—
ото розмова любя!

Русалка [підпливає близенько, хапає за руки, заглядає в вічі].

Вже й розгнівився?
(Лукаво). А я щось знаю, любчику,
хороший душогубчику!

[Тихо сміється, він бентежитьсья].

Де ти барився?

Ти водяну царівну
зміняв на мельниківну!
Зимові—довгі ночі,
а в дівки гарні очі,—
недарма паничі
їй носять дукачі!

[Свариться пальцем на нього і дрібно сміється].

Добре я бачу
твою ледачу вдачу,
та я тобі пробачу,
бо я-ж тебе люблю.

[З жартівливим патосом].

На цілу довгу мить тобі я буду вірна,
хвилину буду я ласкава і покірна,
а зраду потоплю!

Вода-ж не держить сліду
від рана до обіду,
так як твоя люба,
або моя журба!

„Той, що греблі рве“ [поривчасто простягає
їй обидві руки].

Ну, мир-миром!
поплинем по-над виром!

Русалка [береться з ним за руки і прудко кружляє]

На виру-вирочку,
на жовтому пісочку,
в перловому віночку
зав'юся у таночку!

Ух! Ух!

[Ухкають, бризкають, плещуть. Вода б'ється в береги, аж осока шумить і пташки зграями зриваються з очеретів].

Водяник [виринає посеред озера. Він древній, сивий дід, довге волосся і довга біла борода всуміш з баговінням звисають аж по пояс. Шати на ньому барви мулу, на голові корона із скойок. Голос глухий, але дужий].

Хто тут бентежить наші тихі води?

[Русалка з своєю парою спиняються і кидаються врозтіч].

Ститайся, дочко! Водяній царівні
танки заводити з чужинцем! Сором!

Русалка. Він, батьку, не чужий. Ти не пізнав?
Се-ж „Той, що греблі рве!“

Водяник. Та знаю, знаю.

Не рідний він, хоч водяного роду.

Зрадлива і лукава в нього вдача.

На весні він нуртує, грає, рве,
зриває з озера вінок розкішний,

що цілий рік викохують русалки,
лякає птицю мудру, сторожку,
вербі-вдовиці корінь підриває,
і бідним сиротяттам-потерчаттам
каганчики водою заливає,
псує мої рівненські береги
і старошам моїм спокій руйнує.
А влітку де він? Де тоді гасає,
коли жадібне сонце воду п'є
із келиха мого, мов гриф неситий,
коли від спраги никне очерет,
зоставшиися на березі сухому,
коли, вмираючи, лілеї клонять
до теплої води голівки в'ялі?
Де він тоді?

[Під час сеї мови „Той, що греблі рве“ нишком кивав Русалці, ваблячи її втекти з ним по лісовому струмку].

„Той, що греблі рве“ [з укритою насмішкою]
Тоді я в морі, діду.

Мене на поміч кличе Океан,
щоб не спило і в нього чашу сонце.
Як цар морський покличе,— треба слухать.
На те є служба,— сам здоровий знаєш.

Водяник. Еге-ж, тоді ти в морі... А мені,
якби не помагав мій друг одвічний,
мій щирий приятель осінній дощик,
прийшлось-би згинуть з парою.
[„Той, що греблі рве“ незаметно ховається в воду].

Русалка. Татусю!
Не може пара згинуть, бо з пари
знов зробиться вода.

Водяник. Яка ти мудра!
Іди на дно! Доволі тут базікать!

Русалка. Та зараз, тату! Вже-ж його нема
Я розчешу поплутаний сікняг.
[Виймає з-за пояса гребінку з мушлі, чеше по
бережне зілля].

Водяник. Ну, розчеси, я сам люблю порядок
Чеши, чеши, я тута підожду,
поки скінчиш роботу. Та поправ
латаття, щоб рівненько розстелялось,
та килим з р'єски позшивай гарненько,
що той порвав пройдисвіт.

Русалка. Добре, тату.

[Водяник вигідно вкладається в очереті, очима
слідкуючи роботу русалчину; очі йому поволі за-
плющуються].

„Той, що греблі рве“ [вирнувши, стиха до Ру-
салки].

Сховайся за вербою!

[Русалка ховається, оглядаючись на Водяника].

Поплинемо з тобою
ген на розтоки,
під бистрії лотоки,
зірвемо греблю рівну,
утопим мельниківну!

[Хапає Русалку за руку і швидко мчить з нею
через озеро. Недалеко від другого берега Русалка
спиняється і скрикує].

Русалка. Ой, зачепилася за дуб торішній!

[Водяник прокидається, кидається навперейми
перехоплює Русалку].

Водяник. То се ти так?!..

Ти, клятий баламуте,
ще знатимеш, як зводити русалок!
Поскаржуся я матері твоїй,
Метелиці Гірській, то начувайся!

„Той, що греблі рве“ [з реготом].
Поки що буде, я ще нагуляюсь!
Прощай, Русалонько, сповняй коновки!
[Кидається в лісовий струмок і зникає].

Водяник [до Русалки].
Йди на дно! Не смій мені зринати
три ночі місячні поверх води!

Русалка [пручаючись].
З якого часу тут русалки стали
невільницями в озері? Я вільна!
Я вільна, як вода!

Водяник. В моїй обладі
вода повинна знати береги.
Йди на дно!

Русалка. Не хочу!

Водяник. А, не хочеш?

Віддай сюди вінець перловий!

Русалка. Ні!

То дарував мені морський царенко.

Водяник. Тобі вінця не прийдеться носити,
бо за непослух забере тебе
„Той, що в скалі сидить“.

Русалка [з жахом]. Ні, любий тату,
я буду слухатись!

Водяник. То йди на дно!

Русалка [поволі опускаючися в воду].
Я йду, я йду... А бавитися можна
з рибалкою?

Водяник. Та вже-ж, про мене, бався.
[Русалка спустилася в воду по плечі і, жалібно
всміхаючись, дивиться вгору на батька].
Чудна ти, дочко. Я-ж про тебе дбаю.
Та-ж він тебе занапастив-би тільки,

потяг-би по колючому ложиську
струмочка лісового, біле тіло
понівечив та й кинув-би самотну
десь на безвідді.

Русалка. Але-ж він вродливий!

Водяник. Ти знов своєї!

Русалка. Ні, ні, ні! Я йду!

[Поринає].

Водяник [поглядаючи вгору].

Уже весняне сонце припікає...

Ху, душно як! Прохолодитись треба.

[Поринає й собі].

ДІЯ І.

Та сама містина, тільки весна далі поступила; узлісся наче повите ніжним, зеленим серпанком, де-не-де вже й верхівіття дерев поволочене зеленою барвою. Озеро стоїть повне, в зелених берегах, як у ругв'янім вінку. З лісу на прогалину виходять дядько Лев і небіж його Лукаш. Лев уже старий чоловік, поважний і дуже добрий з виду; по-поліському довге волосся білими хвилями спадає на плечі з-під сивої повстяної шапки-рогатки; убраний Лев у полотняну одягу і в ясно-сиву, майже білу свиту, на ногах постолі, в руках кловня (малий ятірець), коло пояса на ремінці ніжик, через плече виплетений з лика кошіль (торба) на широкому реміні.— Лукаш дуже молодий хлопець, гарний, чорнобривий, стрункий, в очах ще є щось дитяче; убраний так само в полотняну одягу, тільки з тоншого полотна; сорочка „на випуск“, мережана біллю, з виложистим коміром, підперезана червоним поясом, коло коміра і на чохлах червоні застіжки; свити він не має; на голові бриль; на поясі ніжик і ківшик з лика на мотузку.

[Дійшовши до берега озера, Лукаш зупинився].

Лев. Чого-ж ти зупинився? Тут не можна зайти по рибу. Мушко дуже, грузько.

Лукаш. Та я хотів собі сопілку втяти, хороший тут вельми очерет.

Лев. Та вже тих сопілок до лиха маєш.

Лукаш. Ну, скільки-ж їх?—Калинова, вербова та липова—ото й усі. А треба ще й очеретяну собі зробити,— та лепсько грає!

Лев. Та вже, бався, бався, на те бог свято дав. А завтра прийдем, то будем хижку ставити. Вже час до ліса бидло виганяти. Бачиш, вже онде є трава по-межи рястом.

Лукаш. Та як-же будемо сидіти тут? Та-ж люди кажуть—тут непевне місце.

Лев. То як для кого. Я, небоже, знаю, як з чим і коло чого обійтися: де хрест покласти, де осіку вбити, де просто трічі плюнути та й годі. Посієм коло хижки мак-відюк, терлич посадимо коло порога, та й не приступиться ніяка сила... Ну, я піду, а ти собі як хочеш.

[Розходяться. Лукаш іде до озера і зникає в очереті. Лев іде по-над берегом і його не стає видно за вербами].

Русалка [випливає на берег і кричить].
Дідусю! Лісовий! біда! рятуйте!

Лісовик [малий, бородатий дідок, меткий рухами, поважний обличчям; у брунатному вбранні барви кори, у волохатій шапці з куниці].

Чого тобі? Чого кричиш?

Русалка.

Там хлопець

на дудки ріже очерет!

Лісовик.

Овва!

Коби всієї біди! Яка скупа.
Ось тут мають хижу будувати,—
я й то не бороню, аби не брали
сирого дерева.

Русалка.

Ой леле! хижу?

То се тут люди будуть? Ой, ті люди
з-під стріх солом'яних! Я їх не зношу,
я не терплю солом'яного духу!
Я їх топлю, щоб вимити водою
той дух ненавидний. Залоскочу
тих натрутнів, як прийдуть!

Лісовик.

Стій—не квапся.

Тож дядько Лев сидітиме в тій хижі,
а він нам приятель. То він на жарт
осикою та терличем лякає.
Люблю старого. Та-ж якби не він,
давно-б уже не стало сього дуба,
що стілько бачив наших рад і танців,
і лісових великих таємниць.
Вже німці міряли його, навколо
втрюх постававши, обсягли руками—
і ледве що стікло. Давали гроші,
таляри биті, людям дуже милі,
та дядько Лев залявся на життя,
що дуба він повік не дасть рубати.
Тоді-ж і я на бороду залявся,
що дядько Лев і вся його рідня
повік безпечні будуть в сьому лісі.

Русалка. Овва! А батько мій їх всіх пото-
пить!

Лісовик. Нехай не важиться! Бо завалю
все озеро гнилим торішнім листом!

Русалка. Ой лишечко, як страшно! Ха-ха-ха!

[Зникає в озері.—Лісовик, щось воркочучи, закурює
люльку, сівши на заваленому дереві. З очеретів
чутно голос сопілки, ніжний, кучерявий, і як він
розвивається, так розвивається все в лісі. Спочатку
на вербі та вільхах замайоріли сережки, потім бе-
реза листом залепетала. На озері розкрились лілеї
білі і зазолотили квітки на латаці. Дика рожа по-
являє ніжні пуп'янки. З-за стовбура старої розще-
пленої верби пів-усохлої виходить Мавка в ясно-зе-
леній одежі з розпущеними чорними, з зеленим
поліском, косами, розправляє руки і проводить
долонею по очах].

Мавка. Ох, як я довго спала!

Лісовик. Довго, дочко!

Вже й сон-трава перецвітати стала.
От-от зозулька масличко сколотить,
в червоні черевички убереться
і людям одмірятиме літа.
Вже з вирію поприлітали гості.
Он жовтими пушинками вже плавають
на чистім плесі каченятка дикі.

Мавка. А хто мене збудив?

Лісовик. Либонь весна.

Мавка. Весна ще так ніколи не співала,
як отепер. Чи то мені так снилось?

[Лукаш знов грає].

Ні... стій... Ба! чуєш?.. То весна співає?

Лісовик. Та ні, то хлопець на сопілці грає.

Мавка. Який? Невже се „Той, що греблі рве“?

От я не сподівалася від нього!

Лісовик.

Ні, людський хлопець, дядька Лева небіж,
Лукаш на ймення.

Мавка. Я його не знаю.

Лісовик. Бо він уперше тут. Він здалека не з сих лісів, а з тих борів соснових, де наша баба любить зимувати; осиротів він з матір'ю-вдовою, то дядько Лев прийняв обох до себе...

Мавка. Хотіла-б я побачити його.

Лісовик. Та нащо він тобі?

Мавка.

Він певне гарний!

Лісовик. Не задивляйся ти на хлопців людських.

Се лісовим дівчатам небезпечно...

Мавка. Який бо ти, дідусю, став суворий!

Се ти мене отак держати будеш, як Водяник Русалку?

Лісовик.

Ні, дитинко,

я не держу тебе. То Водяник в дряговині цупкій привик од віка усе живе засмоктувати. Я звик волю шанувати. Грайся з вітром, жартуй із Перелесником, як хочеш, всю силу лісову і водяну, гірську і повітряну приваб до себе, але минай людські стежки, дитино, бо там не ходить воля, там жура тягар свій носить. Обминай їх, доню: раз тільки ступиш, і—пропала вол!

Мавка [сміється].

Ну, як таки, щоб воля—та пропала?

Се так колись і вітер пропаде.

[Лісовик хоче щось відмовити, але виходить Лукаш із сопілкою, Лісовик і Мавка ховаються. Лукаш хоче надізнати ножем березу, щоб сточити сік, Мавка кидається і хапає його за руку].

Мавка. Не руш! не руш! не риж! не убивай!

Лукаш. Та що ти, дівчино? Чи я розбійник? Я тільки хтів собі вточити соку з берези.

Мавка. Не точи! Се кров її. Не пий-же крові з сестроньки моєї.

Лукаш. Березу ти сестрою називаєш? Хто-ж ти така?

Мавка. Я—Мавка лісова.

Лукаш [не так здивовано, як уважно придивляється до неї].

А, от ти хто! Я від старих людей про мавок чув не раз, але ще зроду не бачив сам.

Мавка. А бачити хотів?

Лукаш. Чому-ж би ні?.. Що-ж, ти зовсім така, як дівчина... ба ні, хутчій як панна, бо й руки білі, і сама тоненька, і якось так убрана не по-наськи... А чом-же в тебе очі не зелені? [Придивляється]. Та ні, тепер зелені... а були як небо сині... О! тепер вже сиві, як тая хмара... ні, здається, чорні, чи може карі... Ти таки дивна!

Мавка [усміхаючись].

Чи гарна-ж я тобі?

Лукаш [соромлячись]. Хіба я знаю?

Мавка [сміючись].

А хто-ж те знає?

Лукаш [зовсім засоромлений]. Ет, таке питаєш!..

Мавка [широко дивуючись].

Чому-ж сього не можна запитати?

Он бачиш, там питає дика рожа:

„Чи я хороша?“

А ясень їй киває в верховітті:
„Найкраща в світі!“

Лукаш. А я й не знав, що в них така розмова.
Я думав—дереву німе та й годі.

Мавка. Німого в лісі в нас нема нічого.

Лукаш. Чи то ти все отак сидиш у лісі?

Мавка. Я зроду не виходила ще з нього.

Лукаш. А ти давно живеш на світі?

Мавка. Справді,
ніколи я не думала про те... [Задумується].
Мені здається, що жила я завжди...

Лукаш. І все така була, як от тепер?

Мавка. Здається, все така...

Лукаш. А хто-ж твій рід?
Чи ти його зовсім не маєш?

Мавка. Маю.
Є Лісовик, я зву його „дідусю“,
а він мене: „дитинко“ або „доню“.

Лукаш. То хто-ж він—дід чи батько?

Мавка. Я не знаю.
Хіба не все одно?

Лукаш [сміється]. Ну, та й чудні ви
отут у лісі! Хто-ж тобі тут мати,
чи баба, чи вже як у вас зовуть?

Мавка. Мені здається часом, що верба,
ота стара, сухенька, то—матуся.
Вона мене на зиму прийняла
і порохном мн'кенським устелила
для мене ложе.

Лукаш. Там ти й зимувала?
А що-ж ти там робила цілу зиму?

Мавка. Нічого. Спала. Хто-ж зимою робить?
Спить озеро, спить ліс і очерет.
Верба рипіла все: „засни, засни“...

І снилися мені все білі сни:
на сріблі сяли ясні самоцвіти,
стелилися не-нані трави, квіти,
блискучі, білі... Тихі, ніжні зорі
спадали з неба—білі, непрозорі—
і клалися в намети... Біло, чисто
по-під наметами. Ясне намисто
з кристальною грає і ряхтить усюди...
Я спала. Дихали так вільно груди...
По білих снах рожевій гадки
легенькі гаптували мережки,
і мрії ткалися золото-блакитні,
спокійні, тихі, не такі, як літні...

Лукаш [заслухавшись].
Як ти говориш...

Мавка. Чи тобі так добре?
[Лукаш потакує головою].
Твоя сопілка має кращу мову.
Заграй мені, а я поколишуся.
[Мавка сплітає довге віття на березі, сідає в нього
і гойдається тихо. мов у колиці. Лукаш грає, при-
хилившись до дуба, і не зводить очей з Мавки.
Лукаш грає веснянки. Мавка, слухаючи, мимоволі
озивається тихесенько на той самий голос].

Мавка. Як солодко грає,
як глибоко крає,
розтинає білі груди, серденько виймає!
[На голос веснянки відкликається воуля, потім со-
ловейко, розвітає яріше дика рожа, біліє цвіт ка-
лини. глос соромливо рожевіє, навіть чорна безлиста
тернина появляє ніжні квіти. — Мавка, зачарована,
тихо колишеться. усміхається, а в очах якась туга
аж до сліз; Лукаш, завваживши те, перестає грати].

Лукаш. Ти плачеш, дівчино?
Мавка. Хіба я плачу?
[Проводить рукою по очах].

А справді... Ні бо! то роса вечірня.
Заходить сонце... Бач, уже встає
на озері туман...

Лукаш. Та ні, ще рано!

Мавка. Ти-б не хотів, щоб день уже скінчився.
[Лукаш хитає головою, що не хтів-би].

Мавка. Чому?

Лукаш. Бо дядько до села покличуть.

Мавка. А ти зо мною хочеш бути?
[Лукаш киває, потакуючи]. Бачиш,
і ти немов той яшень розмовляєш.

Лукаш [сміючись].
Та треба по-тутешньому навчитись,
бо маю-ж тут літувати.

Мавка [радо]. Справді?

Лукаш. Ми завтра й будуватися почнемо.

Мавка. Курінь поставите?

Лукаш. Ні, може хижку,
а може й цілу хату.

Мавка. Ви—як птахи:
клопочетесь, будете кубельця,
щоб потім кинути.

Лукаш. Ні, ми будуєм
на-віки.

Мавка. Як на-віки? Ти-ж казав,
що тільки літувати будеш тут.

Лукаш [ніяково].
Та... я не знаю... Дядько Лев казали,
що тут мені дадуть ґрунть і хату,
бо в-осени хотять мене женити...

Мавка [з тривогою].

З ким?

Лукаш. Я не знаю. Дядько не казали,
а може ще й не напитади дівки.

Мавка. Хіба ти сам собі не знайдеш пари?

Лукаш [поглядаючи на неї].

Я може-б і знайшов, та...

Мавка.

Що?

Лукаш.

Нічого...

[Пограє у сопілку стиха щось дуже жалібноеньке,
потім спускає руку з сопілкою і замислюється].

Мавка [помовчавши].

Чи у людей паруються надовго?

Лукаш. Та вже-ж на-вік!

Мавка. Се так, як голуби...

Я часом заздрила на їх: так ніжно
вони кохаються... А я не знаю
нічого ніжного, окрім берези,
за те-ж її й сестрицею визнаю,
але вона занадто вже смутна,
така бліда, похила та журлива,—
я часто плачу, дивлячись на неї.
От вільхи не люблю—вона шорстка.
Осіка все мене чогось лякає,
вона й сама боїться—все тремтить.
Дуби поважні надто. Дика рожа
задирлива, так само глід і терен.
А яшень, клен і явір—гордовиті.
Калина так хизується красою,
що байдуже їй до всього на світі.
Така, здається, й я була торік,
але тепер мені чомусь те прикро...
Як добре зважити, то я у лісі
зовсім самотна... [Журливо задумується].

Лукаш. А твоя верба?

Та-ж ти її матусею назвала.

Мавка. Верба?.. Та що-ж... в їй добре зиму-
вати,

а літом... бач, вона така суха,
і все рипить, все згадує про зиму...
Ні, я таки зовсім, зовсім самотна...

Лукаш. У лісі-ж не саміі дерева,—
та-ж тут багато різної є сили.
[Трохи ущипливо].

Вже не прибіднюйся, бо й ми чували
про ваші танці, жарти та зальоти!

Мавка. То все таке, як той раптовий вихор,
от налетить, закрутить та й покине.

В нас так нема, як у людей: на-віки!

Лукаш [приступаючи ближче].

А ти-б хотіла?

[Раптом чутно голосне гукання дядька Лева].

Голос. Гов, Лукашу, гов!
го-го-го-го! А де ти?

Лукаш [відзивається]. Ось я йду!

Голос. А йди хутчій!

Лукаш. Ото ще нетерплячка!

[Відгукується].

Та йду вже, йду! [Подається йти].

Мавка. А вернешся?

Лукаш. Не знаю.

[Де в прибережні хащі. — З гушавини ліса вилітає
Перелесник — гарний хлопець у червоній одежі, з
червонястим, буйно розвіяним, як вітер, волоссям,
з чорними бровами, з блискучими очима. Він хоче
обняти Мавку, вона ухиляється].

Мавка. Не руш мене!

Перелесник. А то чому?

Мавка. Іди,

поглянь, чи в полі рунь зазеленіла.

Перелесник. Мені навіщо тая рунь?

Мавка. А там-же
твоя Русалка Польова, що в житі.
Вона для тебе досі вже вінок
зелено-ярий почала сплітати.

Перелесник. Я вже її забув.

Мавка. Забудь мене.

Перелесник. Ну, не глузуй! Ходи, полетимо!
Я понесу тебе в зелені гори,—
ти-ж так хотіла бачити смереки.

Мавка. Тепер не хочу.

Перелесник. Так? А то чому?

Мавка. Бо відхотілося.

Перелесник. Якись химери!

Чом відхотілося?

Мавка. Нема охоти.

Перелесник [усласливо в'ється коло неї].

Линьмо, линьмо в гори! Там мої сестриці,
там гірські русалки, вільні літавиці,
будуть танцювати коло по травиці,
наче блискавиці!

Ми тобі знайдемо з папороти квітку,
зірвем з неба зірку, золоту лелітку,
на снігу нагірнім вибілимо влітку
чарівну намітку.

Щоб тобі здобути лісову корону,
ми Змію-Царицю скинемо із трону,
і дамо крем'яні гори в оборону!

Будь моя кохана!

Звечора і зрана
самоцвітні шати
буду приношати,
і віночок плести,

і в таночок вести,
і на крилах нести
на моря багряні, де багате сонце
золото ховає в таємну глибіню.
Потім ми заглянем до зорі в віконце,
зірка-пряха вділить срібне волоконце,
будем гаптувати оксамитну тіню.
Потім на світанні, як біляві хмари
стануть покрай неба, мов ясні отари,
що холодну воду п'ють на тихім броді,
ми спочинем любо на квітчастім...

Мавка [нетерпляче]. Годі!

Перелесник. Як ти обірвала річ мою сердито
(Смутно і разом лукаво).
Ти хіба забула про торішнє літо?

Мавка [байдуже].
Ох, торішнє літо так давно минуло!
Що тоді співало, те в зимі заснуло.
Я вже й не згадаю!

Перелесник [таємничо, нагадуючи].
А в дубовім гаю?..

Мавка. Що-ж там? Я шукала ягідок, грибків.

Перелесник. А не приглядалась до моїх
слідків?

Мавка. В гаю я зривала кучерики з хмелю.

Перелесник. Щоб мені послати пишну
постелю?

Мавка. Ні, щоб перевити се волосся чорне

Перел. Сподівалась: може—миленький при
горне?

Мавка. Ні, мене береза ніжно колихала.

Перел. А проте... здається... ти когось ко
хала?

Мавка. Ха-ха-ха! Не знаю!
Попитай у гаю.

Я піду квітчати дрібним рястом коси...
[Подається до лісу].

Перелесник.
Ой гляди! Ще змиють їх холодні роси!

Мавка. Вітерець повіє,
сонечко пригріє,
то й роса спаде!
[Зникає в лісі].

Перелесник. Постривай хвилину!
Я без тебе гину!
Де ти? Де ти? Де?

[Біжить і собі в ліс. Поміж деревами якусь хвилину маячить його червона одіж і, мов луна, озивається: „Де ти? Де ти? Де?..“—По лісі грає червоний захід сонця, далі погасає. Над озером стає білий туман.—Дядько Лев і Лукаш виходять на галяву].

Лев [сердито воркоче].
Той клятий Водяник! Бодай-би всох!
Я, наловивши риби, тільки вплив
на плесо душогубкою—хотів
на той бік передатися—а він
вчепився цупко лапою за днище,
та й ані руш! Ще трохи—затопив-би!
Ну, й я-ж не дурень, як засяг рукою
за бороду, то й замотав як мичку,
та ножика з-за пояса,—бігме,
так і відтяв-би! Та проклята-ж пара—
штурхідь!—і перекинула човна!
Я ледь що вибрався живий на берег,
і рибу розгубив... А, щоб ти зслиз!
[До Лукаша].

А тут іще й тебе щось учепило,—
кричу, гукаю, кличу—хоч ти згинь!
І де ти даявся?

Лукаш. Та кажу-ж, був тут,
вирізував сопілку.

Лев. Щось довгенько
вирізуєш, небоже, сопілки!

Лукаш [ніяково].
Або-ж я, дядьку...

Лев [усміхнувся і подобрів].

Ей, не вчись брехати
бо ще ти молодий! Язика шкода!
От ліпше хмизу пошукай по лісі,
то розпали вогонь, хоч обсушуся,
бо як його таким іти додому?
Поки дійдем, ще й тая нападе—
не тута споминаючи—цур-пек!
а потім буде душу витрясати...

[Лукаш іде в ліс; чути згодом, як він хряскає
сухим гіллям].

Дядько Лев [сідає під дубом на грубу коренину
пробує викресати вогню, щоб запалити люльку].

А як-же! викрешеш! і губка змокла...
і трут згубився... А, нема на тебе
лихої трясці!.. Чи не наросла
на дубі свіжа? [Обмацує дуба, шукаючи губки.]

З озера, з туману, виринає біла жіноча постать.
Більше подібна до смуги мли, ніж до людини.
Простягнені білі, довгі руки загребисто ворущать
тонкими пальцями, коли вона наближається до
Лева].

Лев [ужахнувшись]. Се що за мара?
Ага! вже знаю. Добре, що побачив.

[Оговтавшись, виймає з кошіля якись корінці та
зілля і простягає назустріч Марі, немов бороня-

чись від неї. Вона трохи відступає. Він прочитує,
замовляючи, де-далі все швидче].

Шіпле-дівице,
Пропасниче-Трясавице!

Іди ти собі на куп'я, на болота,
де люди не ходять, де кури не піють,
де мій глас не заходить.

Тут тобі не ходити,
білого тіла не в'ялити,
жовтої кости не млоїти,
чорної крови не спивати,
віку не вкорочати.

Ось тобі полинь—
згинь, маро, згинь!

[Мара подається назад до озера і зливається з ту-
маном.—Надходить Лукаш з оберемком хмизу,
кладає перед дядьком, виймає з-за пазухи кресало
й губку і розпалює вогонь].

Лукаш. Ось нате, дядьку, грійтеся.

Лев.

Спасибі.

Ти догоджаєш дядькові старому.

[Розпалює коло вогню люльку].

Тепер що іншого! [Вкладається проти вогню
на траві, поклавши кошіля під голови, пакає
люльку і жмуриться на вогонь].

Лукаш.

Якби ви, дядьку,
якої байки нагадали.

Лев.

Бач!

умалився!.. А ти-б якої хтів?
Про Оха-Чудотвора? Про Тромсина?

Лукаш. Такі я чув! Ви вмієте инакших,
що їх ніхто не вміє.

Лев [надумавшись]. Ну, то слухай:
я про Царівну-Хвилю розкажу.
[Починає спокійним, співучим, розмірним голо-

Якби нам хата тепла
та люди добрі,
казали-б ми казку,
бали байку
до самого світу...

За темними борами,
та за глибокими морями,
та за високими горами,
то єсть там дивний-предивний край,
де панує Урай.

Що в тому краю сонце не сідає
місяць не погасає,
а ясні зорі по полі ходять,
таночки водять.

Отож у найкращої зорі та знайшовся
Білий Палянин.
На личку білий,
на вроду милий,

золотий волос по вітру має,
а срібна зброя в рученьках сяє...

Лукаш. Ви-ж про Царівну мали...

Лев.

От як став той Білий Палянин до літ
ходжати

став він собі думати-гадати,
про своє життя розважати:

„З усіх я,— каже,— вродою вдав-

а ще-ж бо я долі не діждався.

Порадь мене, Зірнице-мати,

де мені пари шукати;

чи межі боярством,

преславним лицарством,
чи межі князівством,
чи межі простим поспільством?

Що хіба яка царівна
та була-б мені рівна“...

[Починає дрімати].

От і пішов він до синього моря,
і розіслав на березі перлове намисто...

Лукаш. Відай ви, дядьку, щось тут проминули.

Лев. Хіба?.. Та ти-ж бо вже не заважай!

...От і розбіглася на морі супротивна
хвиля,

а з тої хвилі вилетіли коні
як жар червоні,

у червону колясу запряжені..

А на тій колясі... [Змовкає, зможений сном].

Лукаш. Та й хто-ж на тій колясі був?
Царівна?

Лев [крізь сон].

Га?... Де?.. Яка Царівна?..

Лукаш.

Вже й заснули!

[Який час дивиться задумливо на вогонь, потім устає, відходить далі від огнища і походить по галяві, тихо-тихесенько, ледве чутно, погравуючи у сопілку.— В лісі поночі, але темрява не густа, а прозора, як буває перед сходом місяця. Навколо вогнища блиски світла і звої тіни неначе водять химерний танок; близькі до вогню квіти то поблискують барвами, то гаснуть у пільмі. Покрай ліса таємничо біліють стовбури осик та берез. Весняний вітер нетерпляче зідхає, оббігаючи узлісся та розвіваючи гілля плакучій березі. Туман на озері білими хвилями прибиває до чорних хащів, очерет перешіптується з осокою, сховавшись у млі.— З гушавини вибігає Мавка, біжить прудко, мов утікаючи, волосся їй

розвіялось, одежа розмаялась. На галяві воє спиняється, оглядаючись, притуляє руки до серця далі кидається до берези і ще раз зупиняється].

Мавка. Дяка щирая тобі, ніченько-чарівни

що закрила ти мое личенько!
і вам, стежечки як мережечки,
що вели мене до березочки!
Ой, сховай мене, ти, сестриченько!
[Ховається під березу, обіймаючи її стовбур].

Лукаш [підходить до берези. Нишком].
Ти, Мавко?

Мавка [ще тихше]. Я.

Лукаш.

Ти бігла?

Мавка.

Як білиця

Лукаш. Втікала?

Мавка.

Так.

Лукаш.

Від кого?

Мавка.

Від такого.

Як сам вогонь.

Лукаш. А де-ж він?

Мавка. Цить!.. Бо знову прилетить. [Мовчанья].

Лукаш. Як ти тремтиш! Я чую, як береза
стинається і листом шелестить.

Мавка [відхиляється від берези].

Ой лихо! Я боюся притулятись,
а так не встою.

Лукаш.

Притулись до мене.

Я дужий,—здержу, ще й обороню.

[Мавка прихиляється до нього. Вони стоять у парі. Місячне світло починає ходити по лісі, стелеться по галяві і закрадається під березу. В лісі озиваються співи солов'їні і всі голоси весняної ночі. Вітер поривчасто зідхає. З осяй-

ного туману виходить Русалка і нишком підглядає молоду пару.—Лукаш, тулячи до себе Мавку, все ближче нахиляється обличчям до неї і раптом цілує].

Мавка [скрикує з болем щастя].

Ох!.. Зірка в серце впала!

Русалка.

Ха-ха-ха!

[З сміхом і плеском кидається в озеро].

Лукаш [вжахнувшись].

Що се таке?

Мавка.

Не бійся, то Русалка.

Ми подруги,— вона нас не зачепить.

Вона свавільна, любить глузувати,
але мені дарма... Мені дарма
про все на світі!

Лукаш.

То й про мене?

Мавка.

Ні,

ти сам для мене світ, миліший, кращий,
ніж той, що досі знала я, а й той
покращав, відколи ми поєднались.

Лукаш. То ми вже поєднались?

Мавка.

Ти не чуєш,

як солов'ї весільним співом дзвонять?

Лукаш. Я чую... Се вони вже не щебечуть,

не тьохкають, як завжди, а співають:

„Цілуй! цілуй! цілуй!“

[Цілує її довгим, ніжним, тремтячим поцілунком].

Я зацілую

тебе на смерть!

[Зривається вихор, і білий цвіт метелицею вється по галяві].

Мавка.

Ні, я не можу вмерти...

а шкода...

Лукаш. Що ти кажеш? Я не хочу!
Навіщо я сказав?!

Мавка. Ні, се так добре —
умерти, як летюча зірка...

Лукаш. Годі!
[Говорить пестячи].
Не хочу про таке! Не говори!
Не говори нічого!.. Ні, кажи!
Чудна у тебе мова, але якось
так добре слухати... Що-ж ти мовчиш?
Рознівалась?

Мавка. Я слухаю тебе...
твого кохання... [Бере в руки голову його, обер-
тає проти місяця і пильно дивиться в вічі].

Лукаш. Нащо так? Аж страшно,
як ти очима в душу зазираєш...
я так не можу! Говори, жартуй,
питай мене, кажи, що любиш, смійся...

Мавка. У тебе голос чистий, як струмок,
а очі — непрозорі.

Лукаш. Може місяць
неясно світить.

Мавка. Може...
[Схиляється головою йому до серця і замирає].

Лукаш. Ти зомліла?

Мавка. Цить! Хай говорить серце... Не
виразно

воно говорить, як весняна нічка.

Лукаш. Чого там прислухатися? Не треба!

Мавка. Не треба, кажеш? То не треба, милий!

Не треба, любий! Я не буду, щастя,

не буду прислухатися, хороший!

Я буду пестити, мое кохання!

Ти звик до пестошів?

Лукаш. Я не любився
ні з ким ще зроду. Я того й не знав,
що любові такі солодкі! [Мавка пристрасно
пестить його, він скрикує з мукою втіхи] Мавко!
ти з мене душу виймеш!

Мавка. Вийму, вийму!
Візьму собі твою співочу душу,
а серденько словами зачарую...

Я цілуватиму вустонька гожі,
щоб загорілись,
щоб зашарілись,
наче ті квітоньки з дикої рожі!
Я буду вабити очі блакитні,
хай вони грають,
хай вони сяють,
хай розсипають вогні самоцвітні!
[Раптом сплескує руками].

Та чим-же я принаджу любі очі!
Я-ж досі не завітчана!

Лукаш. Дарма!
Ти й без квіток хороша.

Мавка. Ні, я хочу
для тебе так завітчатися пишно,
як лісова царівна! [Біжить на другий кінець
галяви, далеко від озера, до цвітущих кущів].

Лукаш. Почекай!
Я сам тебе завітчаю. [Іде до неї].

Мавка [смутно]. Не красні
квітки вночі... тепер послули барви...

Лукаш. Тут світляки в траві, я назбираю,
вони світлитимуть у тебе в косах,
то буде наче зоряний вінок.
[Кладе кілька світляків їй на волосся].

Дай, подивлюся... Ой, яка-ж хороша!
[Нетямлячись від щастя, пориває її в обійми].
Я ще набрати мушу. Я вберу
тебе мов королівну в самоцвіті!
[Шукає в траві по-під кущами світляків].

Мавка. А я з калини цвіту наламаю.
Вона не спить, бо соловейко будить.
[Ламає білий цвіт і прикрашує собі одіж].

Русалка [знов виходить з туману. Шепоче, по-
нувшись до очеретів].

Дитинчата-Потерчата,
засвітіте каганчата!

[В очеретах заблимали два бродячі вогники. Ді-
виходять Потерчата, в руках мають каганчики,
блимають, то ясно спалахуючи, то зовсім по-
саючи. Русалка притуляє їх до себе і шепоче
казуючи в далечінь на білу постать Лукашеву,
мріє в мороку поміж кущами].

Дивіться, он отой, що там блукає,
такий, як батько ваш, що вас покинув,
що вашу ненечку занастив.
Йому не треба жити.

1 Потерча. Утопи.
Русалка. Не смію. Лісовик заборонив.
2 Потерча. А ми не здужаєм, бо ми ма-
ленькі.

Русалка. Ви маленькі,
ви легенькі,
в руках вогники ясенькі,
ви як ласочки тихенькі,—
ви підіть у чагарник,
не почує Лісовик,
а як стріне—
вогник свіне—
був і зник!

Перекиньтесь блискавками
над стежками.

Спалахніть над купиною,
поведіть дряговиною,—
де він стане,
там і кане

аж на саме дно болота...
Далі—вже моя робота!
Ну! блись-блись!

Потерчата [рушаючи одно до одного].

Ти сюдою, я тудою,
а зійдемося над водою!

Русалка [радо]. Подалися!

[Надбігає до болота, бризкає водою з пальців по-
зад себе через плечі. З-за купини вискакує Кудь,
молоденький чортик-паничик].

Кудю-Кудю,

поцілуй у рудю! [Свавільним рухом про-
стягає йому руку, він цілує].

Кудь. За що-ж то, панянку?

Русалка. Я тобі сніданко
гарне наготую, тільки не прогав.
[Показує в далечінь на Лукаша].

Бачиш? Що? Привик ти до таких потрав?

Кудь [махнув рукою].

Поки не в болоті,
сухо в мене в роті!

Русалка. Буде хлопець твій!

Радість буде й бабі й матінці твоїй.

[Кудь стрибає за купину і зникає. Русалка в оче-
реті зорить за Потерчатами, що миготять бігун-
цями, спалахують, блимають, снуються, перебі-
гають].

Лукаш [шукаючи світляків, завважає вогники].

Які хороші світляки! летючі!

Я ще таких не бачив! А великі!
Я мушу їх піймати! [Ганяється то за од-
то за другим, вони непомітно надяють його до
говини].

Мавка. Не лови!
Коханий, не лови! То Потерчата!
Вони зведуть на безвість!
[Лукаш не чує, захоплений гонитвою, і відбі-
геть далеко від Мавки].

Лукаш [раптом скрикує]. Проби! гину!
В дряговину попав! Ой, смокче! тягне!
[Мавка надбігає на його крик, але не може до-
тися до нього, бо він загруз далеко від твер-
берега. Вона кидає йому один кінець свого пояса,
держачи за другий].

Мавка. Лови! [Пояс не досягає руки Лукашевої].

Лукаш. Ой, не сягає! Що-ж се буде!

Мавка [кидається до верби, що стоїть, похилившись
над дряговиною].
Вербиченько-матусенько, рятуй!
[Швидко, як білиця, влізла на вербу, спускає
по крайньому вітті, кидає знов пояса—він на-
раз досягає—Лукаш хапається за кінець, Мавка
притягає його до себе, потім подає руку і по-
магає злізти на вербу. Русалка в очереті видає
хий стогін досади і зникає в тумані. Потерч-
теж зникають].

Дядько Лев [прокинувся від крику].
Га?... Що таке? Вже знов якась мара?
Цур-пек! щезай! [Оглядається].

Лукаш [озивається з верби].
Я тута, дядьку!

Лев. А ти тут чого?
[Підходить і заглядає на вербу].
Зліз на вербу ще й з дівкою!
[Лукаш ізлізає з верби, Мавка там лишається].

Лукаш. Ой, дядьку!
я тут було в дряговині загруз,
натрапив на вікно, та вже вона [показує
на Мавку].
порятувала якось.

Лев. А чого-ж ти
стикаєшся отут як потороча?—
та-ж поночі!

Лукаш. Я світляки ловив... [Уриває].

Лев [завважає світляки на Мавці].
Ба! так-би ти й казав, то я-ж би й знав!
Тепер я бачу сам, чия то справа.

Мавка. Я-ж, дядечку, його порятувала.

Лев. Дивись ти—„дядечку“! Знайшлась не-
бога!
А хто-ж його призвів у пастку лізти?
[Докірливо хитає головою].
Ей, кодло лісове! така в вас правда!..
Ну, попаду-ж і я Лісовика,
то вже не вирветься,—в пеньок дубовий
вщемлю те бородище-помелище,
то буде відати! Бач—підсилає
своїх дівок, а сам—і я не я!

Мавка [швидко збігає з верби].
Ні, він не винен! Хай Змія-Цариця
мене скарає, як-що се неправда!
І я не винна!

Лев. От, тепера вірю,
бо знаю, се в вас присяга велика.

Лукаш. Вона мене порятувала, дядьку,
от біг-ме згинув-би тепер без неї!

Лев. Ну, дівонько, хоч ти душі не маєш,
та серце добре в тебе. Пробачай,

що я нагримав з-опалу.

[До Лукаша]. До чого-ж ти по світляки погнався на болото? Хіба-ж вони по купинах сидять?

Лукаш. Та то якісь були такі летючі.

Лев. Еге! то знаю-ж я! То Потерчата.

Ну-ну, чекайте-ж, приведу я взавтра щеняток-ярчуків, то ще побачим, хто тут заскавучить!

Голоски Потерчат [озиваються жалібно, по-дібно до жаб'ячого кумкання].

Ні, ні, дідуню!

Ні, ми не винні!

Ми в дряговинні ягідки брали.

Ми-ж бо не знали, що тута гості, ми-б не зринали із глибокості...

Ой, нене, сум!

Нум плакати, нум!

Лев. Чи бач, як зниклась невірна пара, відьомський накоренок! Та нехай, я вже дійду, хто винен, хто невинен...

[До Лук]. А що, небоже, чи не час додому? Ходім помалу. [До Мавки]. Будь здорова, дівко!

Мавка. Ви завтра прийдете? Я покажу, де є хороше дерево на хату.

Лев. Я бачу, ти про все вже розпиталась. Метка! Та що-ж, приходь, я з вами звик, та й вам до нас прийдеться привикати. Ходімо. Прощавай! [Рушає].

Мавка [більш до Лукаша, ніж до Лева]. Я буду ждати!

[Лукаш відстає від дядька, стискає мовчки обидві руки Мавці, безгучно її цілує і, догнавши дядька, іде за ним у ліс].

Мавка. [сама]. Коли-б ти, нічко, швидче минала!

Вибач, кохана! ще-ж я не знала днини такої, щоб була щасна так як ти, ніченько, так як ти, ясна! Чом ти, березо, така журлива? Глянь, моя сестронько, та-ж я щаслива! Не рони, вербо, сліз над водою, буде-ж, матусенько, милий зо мною!... Батьку мій рідний, темненький гаю, як-же я ніченьку сюю прогаю?

Нічка коротка—довга розлука...

Що-ж мені суджено—щастя чи мука?

[Місяць сховався за темну стіну ліса, темрява наплила на прогалину, чорна мов оксамитна. Нічого не стало видко, тільки жевріє долі жар, повосталий від огнища, та по вінку із світляків знати, де ходить Мавка поміж деревами: вінок той яснє то цілим сузір'ям, то окремими іскрами, далі тьма і його покривав. Глибока північна тиша, тільки часом легкий шелест чується в гаю, мов зідхання у сні].

ДІЯ II.

Пізнє літо. На темнім матовім листі в гаю де-не-де видніє осіння прозолоть. Озеро змаліло, берегова габа поширшала, очерети сухо шелестять скупим листом. На галяві вже збудовано хату, засаджено городець. На одній нивці пшениця, на другій жито. На озері плавають гуси. На березі сушиться хустя, на кущах стремлять горщики, гладішки. Трава на галяві чисто викошена, під дубом

зложений стіжок. По лісі калатають клокічки — десь па-
сється товар. Недалечко чутно сопілку, що грає якусь
моторну, танцюристу мелодію.

Мати Лукашева [виходить з хати і гукає].

Лукашу, гов! А де ти?

Лукаш [виходить з ліса з сопілкою і мережаним
кійком у руках].

Тут я, мамо.

Мати. А чи не годі вже того грання?

Все грай та грай, а ти, робото, стій!

Лукаш. Яка-ж робота?

Мати. Як—яка робота?

А хто-ж обору мав загородити?

Лукаш. Та добре вже, загороджу, нехай-но.

Мати. Коли-ж воно оте „нехай-но“ буде?

Тобі-б усе ганяти по шурхах
з прибудуою, з накидачем отим!

Лукаш. Та хто ганяє? Бидло-ж я пасу,
а Мавка помагає.

Мати. Одчепися
з такою поміччю!

Лукаш. Сами-ж казали,
що як вона глядить корів, то більше
дають набілу.

Мати. Вже-ж—відьомське кодло!

Лукаш. Немає відома, чим вам годити!

Як хату ставили, то не носила

вона вам дерева? А хто садив

города з вами, нивку засівав?

Так, як сей рік, хіба коли родило?

А ще он як умаїла квітками

попід віконню—любо подивитись!

Мати. Потрібні ті квітки! Та-ж я не маю
у себе в хаті дівки на виданню...

Йому квітки та співи в голові!

[Лукаш знизує нетерпляче плечима і подається
йти].

Куди ти?

Лукаш. Та-ж обору городити! [Іде за
хату, згодом чутно цюкання сокирою.—Мавка ви-
ходить з ліса пишно завітчана, з розпущеними
косами].

Мати [непривітно].

Чого тобі?

Мавка. Де, дядино, Лукаш?

Мати. Чого ти все за ним? Не випадає
за парубком так дівці уганяти.

Мавка. Мені ніхто такого не казав.

Мати. Ну, то хоч раз послухай—не завадить.
[Прикро дивиться на Мавку].

Чого ти все розпатлана така?

Нема, щоб зачесатись чепурненько—
усе як відьма ходить. Нечепурно.

І що се за манаття на тобі?

Воно-ж і невігідне при роботі.

Я маю де-що там з дочки-небіжки,
піді вберися—там на жердці висить.

А се, як хоч, у скриню поклади.

Мавка. Та добре, можу й переодягтися.
[Іде в хату. Звідти виходить дядько Лев].

Мати. Хоч-би подякувала!

Лев.

Що ти, сестро,

так уїдаєш раз-у-раз на дівку?

Чи то вона тобі чим завинила?

Мати. А ти, братуню, вже-б не відзивався, коли не зачіпають! Ти-б ще зібрав сюди усіх відьом із ліса.

Лев. Як-би-ж воно такеє говорило, що тямить, ну, то й слухав-би, а то... „відьом із ліса!“—де-ж є відьма в лісі? Відьми живуть по селах...

Мати. То вже ти на тому знаєшся... Та що-ж, принаджуй ту погань лісову, то ще діждешся колись добра!

Лев. А що-ж? Таки й діжду. Що лісове, то не погане, сестро,— усякі скарби з ліса йдуть...

Мати [глузливо]. А як-же!

Лев. З таких дівок бувають люди, от що!

Мати. Які з їх люди? Чи ти впився? Га?

Лев. Та що ти знаєш? От небіжчик-дід казали: треба тільки слово знати, то й в лісовичку може уступити душа така саміська, як і наша.

Мати. Ну, а куди-ж тоді відьомська пара подінеться?

Лев. Ти знов таки своєї?..

От ліпше заберуся до роботи, як маю тут жувати клоччя!

Мати. Йди!

Або-ж я бороню?

[Лев іде за хату, сердито струснувши головою. Мавка виходить з хати перебрана: на її сорочка з десятки, скупо пошита і латана на плечах, вузька спідничина з набиванки і полиняла хвартушина з димки, волосся гладко зачесане у дві коси і заложене навколо голови].

Мавка. Вже й перебралась.

Мати. Отак що иншого.—Ну, я піду управляюся тим часом з дробиною. Хотіла я піти до конопель, так тут ще не скінчена робота, а ти до неї щось не вельми...

Мавка. Чом-же?

Що тільки вмію, рада допомогти.

Мати. Ото-то й ба, що неконечне вмієш: політниця з тебе аби-яка, тащити сіна—голова боліла... Як так і жати маєш...

Мавка [зо страхом]. Як то? Жати?

Ви хочете, щоб я сьогодні жала?

Мати. Чому-ж би ні? Хіба сьогодні свято?

[Бере за дверима в сінях серпа і подає Мавці] Ось на серпа—попробуй. Як управляюся, то перейму тебе. [Виходить за хату, узявши в сіней підситок із зерном. Незабаром чути, як вона кличе: „Ціпоньки! ціпоньки! тью-тью-тью! тью-тью! Ціпр...“—Лукаш виходить із сокирою і підступає до молодого грабка, щоб його рубати].

Мавка. Не руш, коханий, воно-ж сире, ти-ж бачиш.

Лукаш. Ай, дай спокій!

Не маю часу. [Мавка смутно дивиться йому в вічі]. Ну, то дай сухого...

Мавка [швиденько виволікає з ліса чималу суху деревину].

Я ще знайду,—тобі багато треба?

Лукаш. А що-ж? Оцим одним загороджу?

Мавка. Чогось уже і ти став непривітний.

Лукаш. Та бачиш... мати все гризуть за тебе.

Мавка. Чого їй треба? І яке їй діло?

Лукаш. Та як-же? Я-ж ім син...

Мавка. Ну, син,—то що?

Лукаш. Бач... їм така невістка не до мисли...

Вони не люблять лісового роду...

Тобі недобра з їх свекруха буде.

Мавка. У лісі в нас нема свекрух ніяких.

Навіщо ті свекрухи, невістки—
не розумію!

Лукаш. Їм невістки треба,

бо треба помочи—вони старі.

Чужу все до роботи заставляти

не випадає... Наймички—не дочки...

Та правда, ти сього не зрозумієш...

Щоб наші людські клопоти збагнути,

то треба справді вирости не в лісі.

Мавка [широ]. Ти розкажи мені, я зрозумію,

бо я-ж тебе люблю... Я-ж поїняла

усі пісні сопілоньки твоєї.

Лукаш. Пісні! То ще наука невелика!

Мавка. Не зневажай душі своєї цвіту,

бо з нього виросло кохання наше!

Той цвіт від папороти чарівніший—

він скарби творить, а не відкриває.

У мене мов зродилось друге серце,

як я його пізнала. В ту хвилину

огнисте диво сталось... [Раптом уриває].

Ти смієшся?

Лукаш. Та справді, якось наче смішно стало...

Убрана по-буденному, а править

таке, немов на свято орацію! [Сміється].

Мавка [шарпає на собі одежу].

Спалю се все!

Лукаш. Щоб мати гірше гризли?

Мавка. Та що-ж, як я тобі у сій одежі
неначе одмінилась!

Лукаш. Так я й знав!

Тепер уже почнеться дорікання...

Мавка. Ні, любий, я тобі не дорікаю,

а тільки смутно, що не можеш ти

своїм життям до себе дорівнятись.

Лукаш. Я щось не розберу, що ти говориш.

Мавка. Бач, я тебе за те люблю найбільше,

чого ти сам в собі не розумієш,

хоча душа твоя про те співає

виразно-широ голосом сопілки...

Лукаш. А що-ж воно таке?

Мавка. Воно ще краще,

ніж вся твоя хороша, люба врода,

та висловить його і я не можу...

[Смутно-закохано дивиться на нього і мовчить
хвилинку].

Заграй мені, коханий, у сопілку,

нехай вона все лихо зачарує.

Лукаш. Ей, не пора мені тепера грати!

Мавка. То пригорни мене, щоб я забула

оцю розмову.

Лукаш [оглядається]. Цить! Почують мати!

Вони вже й так тебе все називають

накидачем...

Мавка [спалахнула]. Так! хто не зріс між вами,

не зрозуміє вас! Ну, що се значить

„накинулась“? Що я тебе кохаю?

Що перша се сказала? Чи-ж то ганьба,

що маю серце не скупе, що скарбів
воно своїх не криє, тільки гоїно

коханого обдарувало ними,
не дожидаючи вперід застави?

Лукаш. Була надія, що віддячусь потім.

Мавка. І знов чудне, незрозуміле слово—
„віддячуся“... Ти дав мені дари,
які хотів, такі були й мої—
неміряні, нелічені...

Лукаш. То й добре,
коли ніхто не завинив нікому.
Ти се сама сказала—пам'ятай.

Мавка. Чому я маю сее пам'ятати?

Мати [виходить із за хати].

Се так ти жнеш? А ти се так городиш?

[Лукаш поспішно поволик дерево за хату].

Коли ти, дівонько, не хочеш жати,
то я-ж тебе не силую. Вже якомсь
сама управлюся, а там на вісень,
дасть біг, знайду собі невістку в поміч.
Там є одна вдовиця—моторненька—
сама припитувалась через люди,
то я казала, що аби Лукаш
був не від того... Ну, давай вже, любко,
мені серпочка—другого-ж немає.

Мавка. Я жатиму. Ідіть до конопель.

[Мати йде через галяву до озера і криється за
очеретом.—Мавка замахує серпом і нахилиється
до жита. З жита раптом вириває Русалка По-
льова; зелена одіж на їй просвічує де-не-де крізь
плащ золотого волосся, що вкриває всю її неву-
личку постать; на голові синій вінок з волошок, у
волоссі заплутались рожеві квітки з куколю, ромен,
березка].

Русалка Польова [з благанням кидається до
Мавки].

Сестрице, пошануй!

Краси моєї не руйнуй!

Мавка. Я мушу.

Русалка Польова

Уже-ж мене пошарпано,
всі квітоньки загарбано,
всі квітоньки-зірниченьки
геть вирвано з пшениченьки!

Мак мій жаром червонів,
а тепер він почорнів,

наче кривця пролилася,
в борозенці запеклася...

Мавка. Сестрице, мушу я! Твоя краса
на той рік ще буйніше запишає,
а в мене щастя, як тепер зов'яне,
то вже не встане!

Русалка Польова [ламає руки і хитається від
горя, як од вітру колос].

Ой горенько! косо моя!

косо моя золотая!

Ой лишенько! красо моя!

красо моя молодая!...

Мавка. Твоїй красі вік довгий не судився,
на те вона зроста, щоб полягати.
Даремне ти благаєш так мене,—
не я, то інший хто її зожне.

Русалка Польова.

Глянь, моя сестро, ще хвиля гуляє
з краю до краю.

Дай нам зажити веселого раю,

поки ще літечко сяє,

поки ще житечко не полягло,—

ще-ж неминуче до нас не прийшло!

Хвильку! Хвилиночку! Мить одну, рідная!

Потім поникне краса моя бідная,

ляже додолу сама...

Сестро! не будь як зима,
що не вблагати її, не вмовити!

Мавка. Рада-б я волю вволити,
тільки-ж сама я не маю вже волі.

Русалка Польова [шепче, схилившись Мавці
до плеча].

Чи-ж не трапляється часом на полі
гострим серпчком поранити руку?
Сестронько! зглянься на муку!

Крапельки крови було-б для рятунку до-
волі—

що-ж? Хіба крови не варта краса?

Мавка [черкає себе серпом по руці, кров бризкає на
золоті коси Русалки Польової].

Ось тобі, сестро, яса!

[Русалка Польова клониться низько перед Мавкою,
дякуючи, і никне в житі.— Від озера наближа-
ється мати, а з нею молода, повновида моло-
диця, в червоній хустці з торочками, в буряч-
ковій спідниці, дрібно та рівно зафалдованій; так
само зафалдований і зелений хвартух з нашитими
на ньому білими, червоними та жовтими стяжками.
Сорочка густо натикана червоним та синім, намі-
сто давонить дукачами на білій, пухкій шиї, міцна
крайка тісно перетягає стан і від того кругла, за-
живна постать здається ще розкішнішою. Молоди-
ця йде замашистою ходою, аж стара ледве поспі-
ває за нею].

Мати [до молодиці люб'язно].

Ходить, Килинко, осьде край берези

ще свіже зіллячко. Ось деревій,—

Ви-ж гладішки попарити хотіли?—

Він добрий, любонько, до молока.

Килина. Та в мене молока вже нігде й діти!

Коб ярмарок хутчій— куплю начиння.

Корова в мене турецького заводу,—
ще мій небіжчик десь придбав,—молочна,
і господи яка! Оце вже якось
я в полі обробилася, то треба
роботі хатній дати лад. Ой, тітко,
вдовиці хоч на двоє розірвися!..
[Прибіднюється, підобгавши губи].

Мати. Ей, рибонько, то ви вже обробились?
Ну, що то, сказано, як хто робітний
та здужає... А в нас—маленька нивка,
та й то бог спору не дає...

Килина [дивиться на ниву, де стоїть Мавка].
А хто-ж то
женцем у вас?

Мати. Та там одна сирітка...
[Нишком]. Таке воно, простибиг, ні до чого...

Килина [надходить з матір'ю до Мавки].
Добрідень, дівонько! Чи добре жнетесья?

Мати [сплескує руками].

Ой, лишенько! Іще не починала!

Ой, мій упадоньку! Що-ж ти робила?

Нездарисько! Нехтолице! Ледащо!

Мавка [глухо]. Я руку врізала...

Мати. Було при чому!

Килина. А дай сюди серпа—нехай-но я.

[Мавка ховає серпа за себе і ворожо дивиться
на Килину].

Мати. Давай серпа, як кажуть! Та-ж не твій!
[Вириває серпа Мавці з рук і дає Килині, та
кидається на жито і жне, як вогнем палить, аж со-
лома свище під серпом].

Мати [втішно]. Ото мені робота!

Килина [не одриваючись од роботи]. Якби хто перевесла крутив, то я-б у дух сю нивку вижала.

Мати [гукає]. А йди, Лукашу!

Лукаш [виходить. До Килини].
Магай-бі.

Килина [жнучи]. Дякувати.

Мати. От, Лукашу, допоможеш тут в'язати молодичці. бо та „помічниця“ вже скалічила.
[Лукаш береться в'язати снопи]

Ну, жніте-ж, дітоньки, а я піду, зварю вам киселиці на полудень. [Іде в хату].
[Мавка одійшла до берези, прихилилась до неї і крізь довге віття дивиться на женців. — Килина який час так само завзято жне, потім розгинається, випростується, дивиться на похиленого над снопами Лукаша, всміхається, трьома широкими кроками прискакує до нього і падає з виляском долонею по плечах.]

Килина. Ну-ж, парубче, хутчій! Не лізь, як слимак!

Ото ще верисько! [Залягається сміхом].

Лукаш [і собі випростується]. Яка ти бистра!
Ось ліпше не займай, бо поборю!

Килина [кидає серпа, береться в боки].

А ну-ж, а ну! Ще хто кого—побачим!

[Лукаш кидається до неї, вона переймає його руки, вони „міряють силу“, упершись долонями в долоні, який час сила їх стоїть нарівні, потім Килина трохи подалась назад, напружено сміючись і граючи очима; Лукаш, розпалившись, широко розхилив її руки і хоче її поцілувати, але в той час, як його уста вже торкаються її уст, вона підбиває його ногою, він падає].

Килина [стоїть над ним, сміючись].

А що? Хто поборов? Не я тебе?

Лукаш [устає, важко дишучи].

Підбити—то не мація!

Килина.

Чи-ж пак?

[У хаті стукнули двері. Килина знов кинулась жати, а Лукаш в'язати. Хутко загін затемнів стернею і вкрився снопами, скільки горсток жита на розложених перевеслах лежать як подолані і ще непов'язані бранці].

Мати [з сінешного порога].

Ходіте, женчики, вже є полудень.

Килина. Та я своє скінчила, он Лукаш ніяк не вправиться.

Лукаш.

Мені не довго.

Мати. Ну, то кінчай; а ви ходіть, Килинко!

[Килина йде в хату. Двері зачиняються.—Мавка виходить з-під берези].

Лукаш [трохи змішався, побачивши її, але зараз оправився].

Ага, то ти? Ось дов'яжи снопів, а я піду.

Мавка. В'язати я не можу.

Лукаш. Ну, то чого-ж прийшла тут наглядати, коли не хочеш допомогти? [В'яже сам].

Мавка.

Лукашу,

нехай ся жінка більше не приходить.

Я не люблю її—вона лукава, як видра.

Лукаш. Ти її ніяк не знаєш.

Мавка. Ні, знаю! Чула сміх її і голос.

Лукаш. Сього ще мало.

Мавка. Ні, сього доволі.

Ся жінка хижа, наче рись.

Лукаш.

Іще що!

Мавка. Нехай вона до нас у ліс не ходить.

Лукаш [випростався].

А ти хіба вже лісова цариця,
що так рядиш, хто має в ліс ходити,
хто ні?

Мавка [сумно з погрозою]. У лісі є такі провалля,
заховані під хрустом та галуззям—
не бачить їх ні звір, ані людина,
аж поки не впаде...

Лукаш. Іще говорить
про хижість, про лукавство,—вже-б мов-
чала.

Я, бачу, ще не знав природи твоєї.

Мавка. Я може і сама її не знала...

Лукаш. Так отже слухай: як-що я тут маю
тебе питати, хто до мене сміє
ходити, а хто ні, то ліпше сам-я
знов з ліса заберуся на село.
Вже якось там не пропаду між людьми.
Бо я не став отут сидіти в тебе,
як лис у пастці.

Мавка. Я пасток на тебе
не наставляла. Ти прийшов по волі.

Лукаш. По волі-ж і піду, як тільки схочу,
ніхто нічим мене тут не прив'яже!

Мавка. Чи я-ж тебе коли в'язати хотіла?

Лукаш. Ну, то до чого-ж ціла ся балачка?

[Дов'язав останнього снопа і, не дивлячись на
Мавку, пішов до хати.—Мавка сіла в борозні над
стернею і похилилась у сумній задумі].

Дядько Лев [виходить із-за хати].

Чого се ти, небого, зажурилась?

Мавка [тихо, сумно].

Минає літо, дядечку...

Лев. Для тебе
воно таки журба. Я міркував-би,
що вже-б тобі не тра верби на зиму.

Мавка. А де-ж я маю бути?

Лев. Як на мене,
то не тісна була-б з тобою хата..
Коли-ж сестра таку природу має,
що з нею й не зговориш. Я вже брався
і так і инако.. Якби то я
був тут господарем, то й не питався-б,
та вже-ж я їм віддав сей ґрунт і хату,
то воля не моя. Я сам піду
на зиму до села, до своєї форми..
Якби ти на селі могла сидіти,
то я-б тебе прийняв.

Мавка. Ні, я не можу..
Якби могла, пішла-б. Ви, дядьку, добрі.

Лев. Хліб добрий, дівонько, а не людина.
Але, що правда, я таки вподобав
породу вашу лісову. Як буду
вмирати, то прийду як звір до ліса,—
отут під дубом хай і поховають..
Гей, дубоньку, чи будеш ти стояти,
як сива голова моя схитнеться?
Де-де! ще й не такі були дуби,
та тиї постинали.. Зелений-же
хоч до морозу, кучерявий друже,
а там... чи дасть біг ще весни діждати?
[Стоїть, сумно похилившись на ціпок, Мавка по-
волі вибирає напів зов'ялі квітки з пожатого жита
і складає їх у пучечок.—З хати виходять мати,
Килина і Лукаш].

Мати [до Килина].

Чого ви спішитесь? Та ще посидьте!

Килина. Ей ні вже, дядинусю, я піду.

Дивіть, уже нерано,—я боюся.

Мати. Лукашу, ти провів-би.

Лукаш. Чом-же, можу.

Килина [поглядає на нього].

Та, май, робота є...

Мати. Яка робота
увечері? Іди, синашу, йди
та надведи Килинку до дороги.
Самій увечері в сій пущі сумно.
Та ще така хороша молодичка,
коли-б хто не напав.

Килина. Ой, дядинусю,
се-ж ви мене тепер зовсім злякали!
Лукашу, йдім, поки не звечоріло,
а то й удвох боятимемось.

Лукаш. Я-б то?
боявся в лісі? Ого-го! помалу!

Мати. Та він у мене хлопець молодець,
ви вже, Килинко, чести не уймайте!

Килина. Ні, то я жартома... [Завважає Лева].
Ов, дядьку Лево!

то ви-те вдома?

Лев [удає, мов не дочув].

Га? Ідіть здорові!

[Йде собі в ліс].

Килина. Ну, будьте вже здоровенькі, тітусю!
[Хоче поділувати стару в руку, тая не дає, обтирає
собі рота хвартухом і тричі „з церемонією“ ці-
лується з Килиною].

Килина [вже на ході].

Живі бувайте, нас не забувайте!

Мати. Веселі будьте, та до нас прибудьте!
[Йде в хату і засовує двері за собою.—Мавка під-
водиться і тихою, наче втомленою походою іде до
озера, сідає на похилену вербу, склоняє голову на
руки і тихо плаче. Починає накрапати дрібний
дощик, густою сіткою з'волікає галяву, хату і гай].

Русалка [підпливає до берега і заглядає до Мавки
здивована і цікава].

Ти плачеш, Мавко?

Мавка. Ти хіба ніколи
не плакала, Русалонько?

Русалка. О, я!

Як я заплачу на малу хвилинку,
то мусить хтось сміятися до смерти!

Мавка. Русалко! Ти ніколи не кохала?..

Русалка. Я не кохала? Ні, то ти забула,
яке повинно бути кохання справжнє.
Кохання—як вода,—плавке та бистре,
рве, грає, пестить, затягає й топить.
Де пал—воно кипить, а стріне холод—
стає мов камінь. От мое кохання!

А те твоє—солом'яного духу
дитина квола. Хилиться од вітру,
під ноги стелиться. Зостріне іскру—
згорить, не борячись, а потім з нього
лишиться чорний згар та сивий попіл.
Коли-ж його зневажать, як покидьку,
воно лежить і кисне, як солома,
в воді холодній марної досади,
під пізними дощами каюття.

Мавка [підводить голову].

Ти кажеш—каюття? Спитай березу,
чи кається вона за тиї ночі,

коли весняний вітер розплітав
їй довгу косу?

Русалка. А чого-ж сумує?

Мавка. Що милого не може обійняти,
навіки пригорнути довгим віттям.

Русалка. Чому?

Мавка. Бо милий той—весняний вітер.

Русалка. На що-ж було кохати їй такого?

Мавка. Бо він був ніжний, той весняний легіт,
співаючи, їй розвивав листочки,
милуючи, розмаяв їй віночка,
і пестячи, кропив росою косу...
Так, так... він справжній був весняний вітер,
та іншого вона-б не покохала.

Русалка. Ну, то нехай тепер жалобу спустить
аж до землі, бо вітра обійняти
повік не зможе—він уже пролинув.

[Тихо, без плеску, відпливає від берега і зникає
в озері. Мавка знов похилилась, довгі чорні коси
упали до землі.— Починається вітер: жене сині
хмари, а вкупі з ними чорні ключі пташині, що
відлітають у вирій. Потім від сильнішого пориву
вітру хмари дощові розходяться і видно ліс—уже
в яскравому осінньому уборі на тлі густосинього
передзахіднього неба].

Мавка [тихо з глибокою журбою].

Так... він уже пролинув...

[Лісовик виходить з гушавини. Він у довгій кирей
барви старого золота з темно-червоною габою ви-
зу, навколо шапки обвита гілка достиглого хмелю].

Лісовик. Доню, доню,
як тяжко ти караєшся за зраду!..

Мавка [підводить голову].
Кого я зрадила?

Лісовик.

Саму себе.

Покинула високе верховіття
і низько на дрібні стежки спустилась.
До кого ти подібна? До служебки,
зарібниці, що працює гіркою
окрайчик щастя хтіла заробити
і не змогла, та ще останній сором
їй не дає жебрачкою зробитись.
Згадай, якою ти була в ту ніч,
коли твоє кохання роздвілося:
була ти наче лісова царівна
у зорянім вінку на темних косах,—
тоді жадібно руки простягало
до тебе щастя і несло дари!

Мавка. Так що-ж мені робить, коли всі зорі
погасли і в вінку і в серці в мене?

Лісовик. Не всі вінки погинули для тебе.

Оглянься, подивись, яке тут свято!
Вдяг ясень-князь кирею золоту,
а дика рожа буйнії коралі.
Невинна біль змінилась в гордий пурпур
на тій калині, що тебе квітчала,
де соловей співав пісні весільні.
Стара верба, смутна береза навіть
у златоглави й кармазини вбралась
на свято осени. А тільки ти
жебрацькі шмати скинути не хочеш,
бо ти забула, що ніяка туга
краси перемагати не повинна.

Мавка [поривчато встає].

То дай мені святкові шати, діду!
Я буду знов, як лісова царівна,
і щастя упаде мені до ніг,
благаючи моєї ласки!

Лісовик.

Доню,
давно готові шати для царівни,
але вона десь бавилась химерна,
убравшись для жарту за жебрачку.

[Розкриває свою кирею і дістає досі заховану під нею пишну золотом гаптовану багряницю і срібний серпанок, надіває багряницю поверх убрання на Мавку; Мавка йде до калини, швидко ламає на їй червоні китиці ягід, звиває собі віночок, розпускає собі коси, квітчається вінком і склоняється перед Лісовиком, — він накидає їй срібний серпанок на голову].

Лісовик. Тепер я вже за тебе не боюся.

[Поважно кивнувши їй головою, меткою походою йде в гущавину і зникає. — З ліса вибігає Перелесник].

Мавка. Знов ти? [Наміряється втікати].

Перелесник [зневажливо].

Не бійся, не до тебе. Хтів я
одвідати Русалоньку, що в житі,
та бачу, вже вона заснула. Шкода...
А ти змарніла щось.

Мавка [гордо]. Тобі здається!

Перелесник. Здається, кажеш? Дай я при-
дивлюся.

[Підходить до неї, Мавка відступає].

Та ти чого жахаєшся? Я знаю,
що ти заручена, — не зачеплю.

Мавка. Геть! не глузуй!

Перелесник. Та ти не сердься, —
що-ж,

коли я помилився... Слухай, Мавко,
давай лиш, побратаємось.

Мавка. З тобою?

Перелесник. А чом-же ні? Тепер ми
в-осени,

тепер, бач, навіть сонце прохололо,
і в нас простигла кров. Та-ж ми з тобою
колись були товариші, а потім
чи грались, чи кохались — трудно зва-
жить, —

тепер настав братерства час. Дай руку.
[Мавка трохи нерішучо подає йому руку].
Дозволь покласти братній поцілунок
на личенько твоє бліде.

[Мавка отхляється, він все-таки її цілує].

О, квіти
на личеньку одразу зацвіли! —
цнотливий, нез пашні, осінні...
[Не випускаючи її руки, оглядається по галяві].

Поглянь, як там літає павутиння,
кружляє і вирує у повітрі...

Отак і ми... [Раптом пориває її в танець].

Так от і ми
кинемось, ринемось
в коло сами!
Зорі пречисті,
іскри золотисті,
ясні та красні вогні променисті,
все, що блискуче —
все те летюче,
все безупинного руху жагуче!

Так от і я...

так от і я...

Будь-же мов іскра, кохана моя!
[Прудко вирує танець, Срібний серпанок на Мавці
звився угору, мов блискуча гадючка, чорні коси
розмаялись і змішалися з вогнистими кучерями
Перелесника].

Мавка. Годі!.. ой, годі!..
Перелесник. В щирій загоді
не зупиняйся, кохана, й на мить,
Щастя—то зрада,
будь тому рада, —
тим воно й гарне, що вічно летить!
[Танець робиться паленим].

Звиймося!
Злиймося!
Вихрем завиймося!
Жиймо!
зажйймо

вогнистого раю!

Мавка. Годі!.. пусти мене... Млію... вмираю.
[Голова її падає йому на плече, руки опу-
скаються, він мчить її в танці омлілу.—Раптом з-під
землі з'являється темне, широке, страшне Ма-
рище].

Марище. Віддай мені моє. Пусти її.

Перелесник [спиняється і випускає Мавку з рук,
вона безвладно спускається на траву].

Хто ти такий?

Марище. Чи ти мене не знаєш?

„Той, що в скалі сидить“.

[Перелесник здригнувся, прудким рухом кинувся
геть і зник у лісі.— Мавка очутилась, звелася
трохи, широко розкрила очі і з жахом дивиться
на Мару, що простягає руки взяти її].

Мавка. Ні, я не хочу!

Не хочу я до тебе! Я жива!

„Той, що в скалі сидить“.

Я поведу тебе в далекий край,
незнаний край, де тихі, темні води
спокійно сплять, як мертві, тьмяні очі,
мовчазні скелі там стоять над ними

німими свідками подій, що вмерли.
Спокійно там: ні дерево, ні зілля
не шелестить, не навиває мрій,
зрадливих мрій, що не дають заснути,
і не заносить вітер жадних співів
про недосяжну волю; не горить
вогонь жерущий; гострі блискавиці
ламаються об скелі і не можуть
пробитися в твердиню тьми й спокою.
Тебе візьму я. Ти туди належиш:
ти бліднеш від огню, від руху млієш,
для тебе щастя—тінь, ти не жива.

Мавка [встає]. Ні! я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирає.

Марище. По чім ти знаєш те?

Мавка. По тім, що муку

свою люблю і їй даю життя.

Коли-б могла я тільки захопити

її забути, я пішла-б з тобою,

але ніяка сила в цілім світі

не дасть мені бажання забуття.

[В лісі чується шелест людської ходи].

Ось той іде, що дав мені ту муку!

Зникай, Маро! іде моя надія!

[„Той, що в скалі сидить“ відступається в темні
хаші і там причаюється. З ліса виходить Лукаш.—
Мавка йде назустріч Лукашеві. Обличчя її відби-
ває смертельною блідістю проти яскравої одежі, ко-
наюча надія розширила її великі темні очі, рухи
в неї поривчасті й зникаючі, наче щось у ній
обривається].

Лукаш [побачивши її].

Яка страшна! Чого ти з мене хочеш?

[Поспішає до хати, стукає в двері, мати відчиняє,
не виходячи. Лукаш до матери на порозі].

Готуйте, мамо, хліб для старостів, —
я завтра засилаюсь до Килини!

[Іде в хату, двері зачиняються. — „Той, що в скалі сидить“ виходить і подається до Мавки].

Мавка [зриває з себе багряницю].

Бери мене! Я хочу забуття!

[„Той, що в скалі сидить“ торкається до Мавки, вона, крикнувши, падає йому на руки, він закидає на неї свою чорну кирею. Обое западаються в землю].

ДІЯ ІІІ

Хмарна, вітряна осіння ніч. Останній жовтий відблиск місяця гасне в хаосі голого верховіття. Стогнуть пугачі, регочуть сови, уїдливо хававкають пушки. Раптом все покривається протяглим сумним вовчим виттям, що розлягається все дужче, дужче і враз обривається. Настає тиша. — Починається хворе світання пізньої осені. Безлистя ліс ледве мріє проти попільястого неба чорною щетиною, а доли по узліссі снують розтріпані морок. Лукашева хата починає біліти стінами, при одній стіні чорніє якась постать, що знеможена прихилилась до одвірка, в ній ледве можна пізнати Мавку; вона в чорній одежі, в сивому непрозорому серпанку, тільки на грудях красіє маленький калиновий пучечок. — Коли розвидняється, на галяві стає видко великий пеньок, там, де стояв колись столітній дуб, а недалечко від нього недавно насипану, ще не порослу моріжком могилу. — З ліса виходить Лісовик у сірій свиті і в шапці з вовчого хутра.

Лісовик [придивляючись до постати під хатою].
Ти, донечко?

Мавка [трохи поступає до нього]. Се я.

Лісовик. Невже пустив тебе назад „Той, що в скалі сидить“?

Мавка. Ти визволив мене своїм злочином.

Лісовик. Ту помсту ти злочином називаєш, ту справедливу помсту, що завдав я зрадливому коханцеві твоєму?

Хіба-ж то не по правді, що дізнав він самотного неслвітського одчаю, блукаючи в подобі вовчій лісом?

А вже-ж! Тепер він вовкулака дикий!

Хай скавучить, нехай голосить, виє, хай прагне крові людської — не вгасить своєї муки злої!

Мавка. Не радій, бо я його порятувала. В серці знайшла я тєє слово чарівне, що й озвірілих в люди повертає.

Лісовик [тупає зо злости ногою і ламає з тріском свого ціпка].

Не гідна ти дочкою ліса зватись, бо в тебе дух не вільний лісовий, а хатній рабський!

Мавка. О, коли-б ти знав, коли-б ти знав, як страшно то було... Я спала сном камінним у печері глибокій, чорній, вогкій та холодній, коли спотворений пробився голос крізь неприступні скелі, і виття протягле, дике сумно розіслалося по темних мертвих водах і збудило між скелями луно давно померлу... І я прокинулась. Вогнем підземним мій жаль палкий зірвав печерний склеп, і вирвалася я знов на світ. І слово уста мої німії оживило, і я вчинила диво... Я збагнула, що забуття не суджено мені.

Викі
шмів по
де в ск
даєт
на чот
вигдає
тільки
кто
на чот
і до

Лісовик. Де-ж він тепер? Чому він не з тобою?

Чи то й його невдячність невмируща так, як твоє кохання?

Мавка. Ох, дідусю! Якби ти бачив!.. Він в подобі людській упав мені до ніг, мов ясень втятий... і здолу вгору він до мене звів такий болючий погляд, повний туги і каяття палкого, без надії... Людина тільки може так дивитись!.. Я ще до мови не прийшла, як він схопивсь на рівні ноги, і від мене тремтячими руками заслонився, і кинувся, не мовлячи ні слова, в байрак терновий, там і зник з очей.

Лісовик. І що-ж тепер ти думаєш робити?

Мавка. Не знаю... Я тепер як тень блукаю край сеї хати, я не маю сили покинути її... Я серцем чую— він вернеться сюди...

[Лісовик мовчки журливо хитає головою. Мавка знов прихилиється до стіни].

Лісовик. Дитино бідна, чого ти йшла від нас у край понурий? Невже нема спочивку в ріднім гаю? Дивись, он жде тебе твоя верба, вона давно вже ложе постелила і журиться, що ти десь забарилась. Иди, спочинь.

Мавка [тихо]. Не можу я, дідусю.

[Лісовик, шумно зідхнувши, помалу подався в ліс. З ліса чується навісний тупіт, наче хтось без ваги женеться конем, потім спиняється].

Куць [вискакує з-за хати, потираючи руки, і спиняється, побачивши Мавку].

Ти, Мавко, тут?

Мавка. А ти чого никаєш?

Куць. Я їм коня притяг за гичку в стайню. Гаразд мене поповозив в-останнє, вже не возитиме нікого більше!

Мавка. Ненавидний! Ти оганьбив наш ліс! Се так держиш умову з дядьком Левом?

Куць. Умова наша вмерла вкупі з ним.

Мавка. Як? Дядько Лев умер?

Куць. Он і могила.

Під дубом поховали, а прийшлося коло пенька старому спочивати.

Мавка. Обое полягли... Він предчував, що вже йому сей рік не зимувати... [Надходить до могили].

Ой, як-же плаче серце по тобі, єдиний друже мій! Якби я мала живуці сльози, я-б зросила землю, барвінок-би зростила невмирущий на сій могилі. А тепер я вбога, мій жаль спадає наче мертвий лист...

Куць. Жаль не пристав мені, а все-ж я мушу признатися—таки старого шкода, бо він умів тримати з нами згоду. Було і цапа чорного держить при конях, щоб я мав на чому їздить. Я блискавкою мчу було на цапі, а коники стоять собі спокійно. От сі баби зовсім не вміють жити як слід із нами—цапа продали, зрубали дуба. Зрушили умову.

Ну, й я-ж віддячив їм! Найкращі коні
на смерть заїздив; куплять—знов заїжджу.
Ще й відьму, що в чортиці бабувала,
гарненько попросив, щоб їм корови
геть чисто попсувала. Хай-же знають!
Ще-ж Водяник стіжка їм підмочив,
а Потерчата збіжжя погноїли,
Пропасниця їх досі б'є за те,
що озеро коноплями згидили.
Не буде їм добра тепер у лісі!
Вже тут навколо хати й Злидні ходять.

Злидні [малі, заморені істоти, в лахмітті, з вічним,
гризким голодом на обличчі, з'являються з-за
кутка хатнього].

Ми тут! А хто нас кличе?

Мавка [кидається їм навперейми до дверей].

Геть! Щезайте!

Ніхто не кликав вас!

Один Злидень. Злетіло слово, —
назад не вернеться.

Злидні [обсідають поріг]. Коли-б там швидко
нам двері відчинили—ми голодні!

Мавка. Я не пушу туди!

Злидні. То дай нам їсти!

Мавка [з жахом].
Нічого я не маю.

Злидні. Дай калину
оту, що носиш коло серця! Дай!

Мавка. Се кров моя!

Злидні. Дарма! Ми любим кров.
[Один Злидень кидається їй на груди і смочє ка-
лину, інші сіпають його, щоб і собі покуштувати.
Гризуться межи собою і гарчать, як собаки].

Куць. Ей, Злидні, залишіть — то не людина!
[Злидні спиняються, цокотять зубами і свищують
від голоду].

Злидні [до Куця].
Так дай нам їсти, бо й тебе ззімо!
[Кидаються до Куця, той відскакує].

Куць. Ну-ну, помалу!
Злидні. Їсти! Ми голодні!

Куць. Стривайте, зараз я збуджу бабів,
вам буде їжа, а мені забава.
[Бере грудку землі, кидає в вікно і розбиває шибку].

Голос матери Лукашевої [в хаті].
Ой! Що таке? Вже знов нечиста сила!

Куць [до Злиднів пошепки].
А бачите—прокинулась. Ось хутко
покличе вас. Тепер посидьте тихо,
а то ще заклєне стара вас так,
що й в землю ввійдете,— вона се вміє.
[Злидні скулюються під порогом темною купою.—
З хати чутно крізь розбиту шибку рухи вставання
матери, потім її голос, а згодом Килянин].

Голос материн.
О, вже й розвиднилось, а та все спить.
Киляно! Гей, Киляно! Ну, та й спить-же,
бодай навк заснула... Встань! А встань,
бодай ти вже не встала!

Голос Киляни [заспано]. Та чого там?
Мати [уїдливо]. Пора-ж тобі коровицю здоїти,
оту молочну, турського заводу,
що ти ще за небіжчика придбала.

Киляна [вже прочумавшись].
Я тиї подою, що тут застала,
та націджу три краплі молока—
хунт масла буде.

Мати. Отже й не змовчить!
Хто-ж винен, що набілу в нас не стало?
З такою господинею... ой, горе!
Ну, вже й невісточка! І де взялася
на нашу голову?

Килина. А хто-ж велів
до мене засилатися. Та-ж мали
отут якусь задрипанку, було вам
прийняти та прибрати хорошенько,
от і була-б невісточка до мисли.

Мати. А що-ж—гадаєш, ні? Таки й була-б!
Дурний Лукаш, що проміняв на тебе,
бо то було таке покірне, добре,
хоч прикладай до рани... Узиваєш
її задрипанкою, а сама
її зелену сукню перешила
та й досі соваєш—немає встиду!

Килина. Та вжеж-ж, у вас находишся в
новому!..
Он чоловіка десь повітря носить,
а ти бідує з свекрушиськом проклятим,—
ні жінка, ні вдова—якась покидька!

Мати. Який-би чоловік з тобою всидів?
Бідо напрасна! Що було—то ззіла
з дітиськами своїми,—он, сидять!—
бодай так вас самих посіли злидні!

Килина. Нехай того посядуть, хто їх кличе!
[На сих словах одчиняє двері з хати. Кудь утікає
в болото. Злидні скопляються і забігають у сині—
Килина з відром у руках шпарко пробігає до лі-
сового потоку, з гуркотом набирає відром воду і
вертається назад уже трохи тихшою ходою. Завва-
жає близько дверей Мавку, що стоїть при стіні
знесилена, спустивши сивий серпанок на обличчя].

Килина [спиняється і становить відро долі].
А се-ж яка?.. Гей, слухай, чи ти п'яна,
чи може змерзла?
[Термосить Мавку за плече].

Мавка [на силу, мов борячися з тяжкою зморю].
Сон мене змагає...

Зимовий сон...

Килина [відслоняє їй обличчя і пізнає].
Чого сюди прийшла?
Тобі не заплатили за роботу?

Мавка [як і перше].
Мені ніхто не може заплатити.

Килина. До кого ти прийшла? Його нема.
Я знаю, ти до нього! Признавайся—
він твій коханок?

Мавка [так само].
Колись був ранок
ясний, веселий, не той, що тепер...
він уже вмер...

Килина. Ти божевільна!

Мавка [так само].
Вільна я, вільна...
Сунеться хмарка по небу повільна,
йде безпричальна, сумна, безпривітна...
Де-ж блискавиця блакитна?

Килина [сіпає її за руку].
Геть! не мороч мене! Чого стоїш?

Мавка [притомніше, відступаючи од дверей].
Стою та дивлюся, які ви щасливі.

Килина. А щоб ти стояла у чуді та в диві!!
[Мавка змінюється раптом у вербу, з сухим листом
та плакучим гіллям].

Килина (оговтавшись від здуміння, ворожо).
Чи ба! Я в добрий час тобі сказала!
Ну-ну, тепер недовго настоїшся!..

Хлопчик [вибігає з хати. До Килини].
Ой, мамо, де ви-те? Ми їсти хочем,
а баба не дають!

Килина. Ей, одчепися!
[Нишком, нахилившись до нього].
Я там під печею піріг сховала,—
як баба вийде до комори—звійте.

Хлопчик. Ви-те суху вербу встромили
тута?

Та й нащо то?

Килина. Тобі до всього діло?

Хлопчик. Я з неї вріжу дудочку.

Килина. Про мене!
[Хлопчик вирізує гілку з верби і вертається в хату.—З лісу виходить Лукаш, худий, з довгим волоссям, без свити, без шапки].

Килина [скрикує радісно, вгледівши його, але зараз же досада тамує їй радість].

Таки явився! Де тебе носило
так довго?

Лукаш. Не питай...

Килина. Ще й не питай!

Тягався, волочився, лихо знає,
де, по яких світах, та й „не питай“!
Ой, любчику, не тра мені й питати...
Вже десь ота корчма стоїть на світі,
що в їй балує досі свита й шапка.

Лукаш. Не був я в корчмі...

Килина. Хто, дурний, повірить.
[Заводить].
Втопила-ж я головоньку на-віки
за сим п'яницею!

Лукаш.

Мовчи! Не скигли!!

[Килина спинається, глянувши на нього з острахом].

Ось я тебе тепера попитаю!
Де дядьків дуб, що он пеньок стремить?

Килина (спочатку збилась, але хутко стямилась).
А що-ж ми мали тут—голод їсти?
Прийшли купці, купили, та й уже.
Велике щастя—дуб!

Лукаш. Та-ж дядько Лев
заклявся не рубати.

Килина. Дядька Лева
нема на світі, що з його закляття?
Хіба-ж то ти заклявся, або я?
Та я-б і цілий ліс продати рада,
або протеребити—був-би грунт
як у людей, не ся чортівська пуца.

Та-ж тут як вечір—виткнутися страшно.
І що нам з того ліса за добро?
Стикаємось по нім як вовкулаки,
ще й справді вовкулаками завиєм.

Лукаш. Цить! цить! Не говори! Мовчи!
[В голосі його чутно божевільний жак].

Ти кажеш
продати ліс... зрубати... а тоді вже
не буде так... як ти казала?

Килина. Як?

Що вовк...

Лукаш [затуляє їй рота].

Ні, не кажи!

Килина [визволившись від нього].

Та бійся бога!

Ти впився, чи вдурів, чи хто наврочив?
Ходи до хати.

Лукаш. Зараз... я піду...
от тільки... тільки що води нап'юся.
[Стає навколішки і п'є з відра. Потім устає і дивиться задумливо поперед себе, не рушаючи з місця].

Килина. Ну? Що-ж ти думаєш?

Лукаш. Я? Так... не знаю...

[Вагаючись].

Чи тут ніхто не був без мене?

Килина [шорстко]. Хто-ж би тут бути мав?

Лукаш [спутивши очі]. Не знаю.

Килина [злісно посміхнувшись]. Ти не знаєш, то може я що знаю.

Лукаш [тривожно]. Ти?

Килина. А що-ж!

Я відаю, кого ти дожидаєш, та тільки ба!—школа твого ждання! Якщо й було, то вже в стовпець пішло...

Лукаш. Що ти говориш?

Килина. Те, що чуєш.

Мати [вибігає з хати і кидається з обіймами до Лукаша. Він холодно приймає те вітання].

Сину!..

Ой, синоньку! Ой що-ж я набідилась з отею відьмою!

Лукаш [здригнувшись]. З якою?

Мати [показує на Килину]. З тею-ж!

Лукаш [зневажливо всміхаючись].

І та вже відьма?—Ба, то вже судилось відьомською свекрухою вам бути. Та хто-ж вам винен? Ви-ж її хотіли.

Мати. Якби-ж я знала, що вона така нехлюя, некукібниця...

Килина [впадає в річ]. Ой горе!

Хто-б говорив! Уже таких відьом, таких нехлюй, як ти, світ не видав! Ну, вже-ж і матінка, Лукашу, в тебе! Залізо—й те перегризе.

Лукаш. А ти, я бачу, десь міцніша від заліза.

Килина. Від тебе дочекаюсь оборони! Такої матери такий і син! Якого-ж лиха брав мене? Щоб тут помітувано мною?

Мати [до Лукаша]. Та невже-ж ти не скажеш їй стулити губу? Що-ж то, чи я їй поштурховисько якесь?

Лукаш. Та дайте ви мені годину чисту! Ви хочете, щоб я не тільки з хати, а з світа геть зійшов? Біг-ме, зйду!

Килина [до матери].

А що? Діждалась?

Мати. Щоб ти так діждала від свого сина! [Розлючена йде до хати, на порозі стрічається з Килининим сином, що вибігає з сопілкою в руках].

Оступися, злидню! [Штурхає хлопця і заходить в хату, тряснувши дверима].

Хлопчик. Ви-те прийшли вже, тату?

Лукаш. Вже, мій сину.

[На слові „сину“ кладе іронічний притиск].

Килина [вражена].

Ну, то скажи йому, як має звати—уже-ж не дядьком?

Лукаш [трохи присоромлений]. Та хіба-ж я що?
Ходи, ходи сюди, милий, не бійся.
[Гладить хлопця по білій головці].

Чи то ти сам зробив сопілку?

Хлопчик. Сам.
Та я не вмію грати. Коб ви-те!
[Простягає Лукашеві сопілку].

Лукаш. Ей, хлопче, вже моє грання мину-
лось!

[Смутно задумується].

Хлопчик [пхикаючи].
І! то ви-те не хочете! Ну, мамо,
чом тато не хочять мені заграти?

Килина. Іще чого? Потрібне те грання!

Лукаш. А дай сюди сопілочку. [Бере сопілку].
Хороша.

З верби зробив?

Хлопчик. А що-ж, он з теї-о.
[Показує на вербу, що сталася з Мавки].

Лукаш. Щось наче я її не бачив тут.
[До Килини]. Ти посадила?

Килина. Хто-б її садив?
Стирчав кілок вербовий та й розрісся.
Тут як з води росте—таже дощі!

Хлопчик [вередливо]. Чому ви-те не граєте?
Лукаш [задумливо]. Заграти?..

[Починає грати спершу тихенько, далі голосніше,
зводить згодом на ту веснянку, що колись грав
Мавці. Голос сопілки починає промовляти сло-
вами].

„Як солодко грає,
як глибоко крає,
розтинає мені груди, серденько виймає“...

Лукаш [випускає з рук сопілку].

Ой! Що се за сопілка? Чари! Чари!

[Хлопчик, злякавшись крику, втік до хати].

Кажи, чаклунко, що то за верба?

[Хапає Килину за плече].

Килина. Та відчепися, відки маю знати?
Я з кодлом лісовим не накладаю
так, як твій рід! Зрубай її, як хочеш,
хіба я бороню? Ось на й сокиру.
[Витягає йому з сіней сокиру].

Лукаш [узявши сокиру, підійшов до верби, ударив
раз по стовбуру, вона стинулась і зашелестіла су-
хим листом. Він замахнувся удруге, і спустив руки].
Ні, руки не здіймаються, не можу...
чогось за серце стисло...

Килина. Дай-но—я!

[Вихоплює від Лукаша сокиру і широко зама-
хується на вербу. В сю мить з неба вогненним
змійм-метеором злітає Перелесник і обіймає
вербу].

Перелесник. Я визволю тебе, моя кохана!
[Верба раптом спалахує вогнем. Досягнувши вер-
ховіття, вогонь перекидається на хату, солом'яна
стріха займається, пожежа швидко поймає хату.
Мати Лукашева і Килинині діти вибігають з хати з
криком: „Горить! Горить! Рятуйте! Ой,
пожежа!“]. Мати з Килиною метушаться, вихо-
плюючи з вогню, що тільки можна вихопити, і на
клунках та мішках виносять скулених злиднів, що
потім ховаються у ті мішки. Діти бігають з конов-
ками до води, заливають вогонь, але він іще дужче
розгорається].

Мати [до Лукаша]. Чого стоїш? Рятуй своє
добро!

Лукаш [втупивши очі в крокву, що вкрита кучерявим вогнем, як цвітот].

Добро? А може там згорить і лихо?

[Кроква з трясотом рушиться, іскри стовпом прискують геть угору, стеля провалюється і вся хата обертається в кострище. Надходить важка біла хмара і починає йти сніг. Хутко крізь білий застіл сніговий не стає нікого видко, тільки багряна мінлива пляма показує, де пожежа. Згодом багряна пляма гасне і, коли сніг рідшає, то видко чорну пожарину, що димує і сичить од вогкості. Матери Лукашевої і дітей Килининих та клунків з добром уже невидко. Крізь сніг мріє недопалений оборіг, віз та де-що з хліборобського начиння].

Килина [з останнім клунком у руках, сіпає Лукаша за рукав].

Лукашу!.. Ані руш! Чи остовпів?
Хоч-би поміг мені носити клунки!

Лукаш. Та вже-ж ви повиносили всі злидні.

Килина. Бийся по губі! Що се ти говориш?

Лукаш [сміється тихим, дивним сміхом].

Я, жінко, бачу те, що ти не бачиш...

Тепер я мудрий став.

Килина [злякана]. Ой, чоловіче,
щось ти таке говориш... я боюся!

Лукаш. Чого боїшся? Дурня не боялась,
а мудрого боїшся?

Килина. Лукашуню,
ходімо на село!

Лукаш. Я не піду.

Я з ліса не піду. Я в лісі буду.

Килина. Та що-ж ти тут робитимеш?

Лукаш. А треба
все щось робити?

Килина. Як-же маєм жити?

Лукаш. А треба жити?

Килина. Пробі, чоловіче,
чи ти вже в голову зайшов, чи що?

То так тобі з переляку зробилось.

Ходімо на село, закличу бабу,

тра виляти переполох! [Тягне його за руку].

Лукаш [дивиться на неї з легковажною усмішкою]

А хто-ж тут

недогарків отих глядіти буде?

[Показує на віз і начиння].

Килина [господарно].

Ой правда, правда, ще порозтягають!

Аби довідалися, що горіло,

то й набіжать з села людська тії!

То вже хіба постій тут, Лукашуню.

Я побіжу, десь коней попрошу,—

бо наші-ж геть у стайні попеклися!—

та зберемо на віз та й завеземо

десь до родини твєї, може пустять...

Ой горе! Яюсь треба рятуватись...

[Отанні слова промовляє, вже біжучи до ліса. Лукаш проводить її тихим сміхом. Незабаром її не стає видко. Від ліса наближається якась висока жіноча постать у білій додільній сорочці і в білій, зав'язаній по-старосвітському намітці. Вона йде, хитаючись, наче од вітру валиться, часом спинається і низько нахиляється, немов шукаючи чогось. Коли надходить ближче і спинається біля ожинних кущів, що ростуть недалеко від пожарища, то випростується і тоді видно її змарніле обличчя, подібне до Лукашевого].

Лукаш. Хто ти? Що ти тут робиш?

Постать. Я—загублена Доля.

Завела мене в дебри

нерозумна сваволя.

А тепер я блукаю
наче морок по гаю,
низько припадаю, стежечки шукаю
до минулого раю.
Ой уже-ж тая стежка
білим снігом припала...
Ой уже-ж я в сих дебрах
десь навіки пропала!..

Лукаш. Уломи-ж, моя Доле,
хоч отую ожину,
щоб собі промести, по снігу провести
хоч маленьку стежину!

Доля. Ой колись я на весні
тут по гаю ходила,
по стежках на признаку
дивоцвіти садила.
Ти стоптав дивоцвіти
без ваги по-під ноги...
Скрізь терни-байраки, та й нема при-
знаки,
де шукати дороги.

Лукаш. Прогорни, моя Доле,
хоч руками долинку,
чи не знайдеш під снігом
з дивоцвіту стеблинку.

Доля. Похололи вже руки,
що й пучками не рушу...
Ой тепер я плачу, бо вже чую й бачу,
що загинути мушу.[Застогнавши рушає].

Лукаш [простягаючи руки до неї].
Ой скажи, дай пораду,
як прожити без долі!

Доля [показує на землю в нього під ногами].

Як одрізана гілка,
що валяється долі!

[Іде, хилляючись, і зникає в снігах. Лукаш нахи-
ляється до того місця, що показала Доля, знахо-
дить вербову сопілку, що був кинув, бере її до
рук і йде по білій галяві до берези Сідає під по-
сивілим від снігу довгим віттям і крутить в руках
сопілочку, часом усміхаючись, як дитина. Легка,
біла, прозора постать, що з обличчя нагадує Мав-
ку, з'являється з-за берези і схиляється над Лу-
кашем].

Постать Мавки.
Заграй, заграй, дай голос мому серцю!
Воно-ж одно лишилося від мене.

Лукаш Се ти?.. Ти упирицею прийшла,
щоб з мене пити кров? Спивай! Спивай!
[Розкриває груди].

Живи моею крив'ю! Так і треба,
бо я тебе занастив...

Мавка. Ні, милий,
ти душу дав мені, як гострий ніж
дає вербовій тихій гілці голос.

Лукаш. Я душу дав тобі? А тіло збавив!
Бо що-ж тепера з тебе? Тінь! Мара!
[З невимовною тугою дивиться на неї].

Мавка. О, не журися за тіло!
Ясним вогнем засвітилось воно,
чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.

Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю,—
стане початком тоді мій кінець.

Будуть приходити люди,
вбогі й багаті, веселі й сумні,
радоші й тугу нестимуть мені,
ім промовляти душа моя буде.

Я обізвуся до їх
шелестом тихим вербової гілки,
голосом ніжним тонкої сопілки,
смутними росами з вітів моїх.

Я їм тоді проспівую
все, що колись ти для мене співав,
ще як на провесні тут вигравав,
мрії збираючи в гаю...

Грай-же, коханий, благаю!

[Лукаш починає грати. Спочатку гра його сумна, як зимовий вітер, як жаль про щось загублене і незабутне, але хутко переможний спів кохання покриває тугу. Як міниться музика, так міниться зима навколо: береза шелестить кучерявим листом, весняні гуки озиваються в завітлім гаю, темний зимовий день змінюється в ясну, місячну весняну ніч. Мавка спалахує раптом давньою красою у у зорянім вінці. Лукаш кидається до неї з покликом щастя. Вітер збиває білий цвіт з дерев. Цвіт лине, лине і закриває закохану пару, далі переходить у густу сніговицю. Коли вона трохи ущухла, видно знов зимовий краєвид, з важким навісом снігу на вітах дерев. Лукаш сидить сам, прихилившись до берези, з сопілкою в руках, очі йому заплачені, на устах застиг щасливий усміх. Він сидить без руху. Сніг шапкою наліг йому на голову, запоросив усю постать і падає, падає без кінця...]

ПР.

1953 94588

Бібліотека української повісти

Видавництва „СЯЙВО“

1. *Нечуй-Левицький*—БУРЛАЧКА, ціна 1 крб. 20 к., розпродано.
2. *Ор. Левицький*—ГАННА МОНТОВТ, ціна 65 к., розпродано.
3. *Гр. Квітка-Основ'яненко*—КОНОТОПСЬКА ВІДЬМА, ціна 75 к., розпродано.
4. *О. Кобилянська*—НЮБА, ціна 1 крб.
5. *Ів. Нечуй-Левицький*—ДВІ МОСКОВКИ, ціна 50 к., розпродано.
6. *О. Стороженко*—МАРКО ПРОКЛЯТИИ, ціна 65 к.
7. *Володимира Вільшанецька*—ІСКАРІОТ, ціна 75 к.,
8. *Марко Вовчок*—ТРИ ДОЛІ, ціна 60 к.
9. *Антін Крушельницький*—РУБАЮТЬ ЛІС, ціна 1 крб. 80 к.
10. *Йосип Федькович*—ЛЮБА ЗГУБА, ціна 50 к.
11. *Михайло Старицький*—КАРМАЛЮК, ціна 2 крб. 20 к., розпродано.
12. *Михайло Старицький*—КАРМАЛЮК, 2 видання, ціна 1 крб. 50 к.
13. *М. Коцюбинський*—ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ, ціна 50 к.
14. *М. Гоголь*—ТАРАС БУЛЬБА, ціна 80 к.
15. *М. Коцюбинський*—КАРПАТСЬКА НІЧ, ціна 90 к.

Бібліотека української повісти

Видавництва „СЯЙВО“

16. *П. Куліш* — МИХАЙЛО ЧЕРНИШЕНКО,
ціна 1 крб. 50 к.
17. *Л. Мартович* — ЗАБОБОН, ціна 2 крб.
18. *Т. Бордуляк* — ГАВРИЛО ЧОРНИЙ та ІВАН БРА-
ЗИЛІЄЦЬ, ціна 80 коп.
19. *О. Кониський* — ЮРІЙ ГОРОВЕНКО, ціна 1 крб.
30 коп.
20. *О. Маковей* — ЯРОШЕНКО, ціна 1 крб. 20 коп.
21. *Г. Мачтет*. І ОДИН В ПОЛІ ВОЇН,
ціна 80 коп.

ПІДГОТОВЛЯЮТЬСЯ ДО ДРУКУ:

22. *Костомаров* — СИН.

ДРУКУЮТЬСЯ:

23. *Яновська* — ГОРОДЯНКА.
24. *Радич* — МАКСИМ ЗАЛІЗНЯК.
25. *Лютович* — Пани та люди.

Контора видавництва „СЯЙВО“

Київ, вул. Тургенівська 44.

1.50

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

БИБЛИОТЕКА ИСТОРИКО-МЕДИЦИНСКОГО МУЗЕЯ

